„Radomer-Kielcer Leben" 26 (776) — Opłata pocztowa — uiszczona ryczałtem. XVI·טער יאהרגאנג פרייז 25 גראשען

...najmilsze i najtańsze
...ty dla rodziny i przyjaciół
to
...enki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp. Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

Miły aromat, dobry smak, wysoki gatunek
oto zalety
HERBATY z DZWONKIEM
BELL-TEA

ראדאמער-קעלצער לעבען

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ אפאטאוו, וויערשזבניק און סביבה

Radom, dnia 30 czerwca 1939 r.
ראדאם, פרייטאג י"ג תמוז תרצ"ט
טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

אבטיילונג פאר קעלץ
פאר'ן אינהאלט פון די אנאנסען איז די רעדאקציע נישט פעראנטווארטליך.

א הערצליכען מזל - טוב
אונזערע בעסטע גוטע פריינד
אהרן גאלדבערג און **פרוי**
צו דער האכצייט פון זייער
טאכטער
סטעליא
מיט ה' **דוד פינעס**
שמואל בלייהאס עם פרוי.
רעיא 4

מיר גראטולירען הערצליך אונזערע פריינד
אהרן גאלדבערג און **פרוי**
צו דער האכצייט פון זייער ליבע מאכטער
סטעלא מיט ה' **דוד פינעס**
דעם יונגען פאר-פאלק א גליקליכע צוקונפט
און די עלטערען פיעל נחת.
מלך פישמאן און **פרוי**
מאלטשעווסקיעגא 11

א הארציגען מזל טוב און פיעל נחת
ווינשען מיר אונזער ליבען שעף
ה' **אהרן גאלדבערג** און זיין געעהרטע **פרוי**
צו דער האכצייט פון זייער ליבע טאכטער
סטעלא מיט ה' **דוד פינעס**
דעם יונגען פאר א גליקליך
און צופרידען צוזאמענלעבען.
דאס פערסאנאל

א הערצליכען מזל-טוב
אונזערע בעסטע גוטע פריינד
אהרן גאלדבערג און פרוי
צו דער האכצייט פון זייער
טאכטער
סטעלא
מיט ה'
דוד פינעס
דעם יונגען פאר א גליקליכע
צוקונפט און די עלטערען
פיעל נחת.
פאמיליע ראזענבערג
ושעראמסקי 7

פון טיפסטען הארצען דריקען מיר אויס אונזערע גליקווינשען,
אונזערע בעסטע פריינד **אברהם ווייסמאן** מיט זיין ליבע פרוי **פייגעלע**
צוליב דער האכצייט פון זייער געשעצטען זוהן **מאיר**
וועלכע איז פארגעקומען זונטאג דעם 25/VI אין טאראנטא (קאנאדע).
די יונגע פאר ווינשען מיר פיל גליק און די עלטערען פיל נחת און פרייד.
יעקב קיילער
ישראל יצחק מאגנושעווסקי.

Z intencji zaślubin naszego instruktora
p. Najhausa Rachmila
z p. Felą Rajzmanówną
życzymy Im wiele szczęścia i zadowolenia
na nowej drodze życia.
Grupa krawców i Hufiec szkolny
III-ej kl. Szkoły Dokszt. Zaw. Gm. Wyzn. Żyd.
w Radomiu.

באנאכריכטיגונג.

איך מאך בעקאנט, דאס אין
מיין לאנג-יעהריגע פירמע,
וואס געפינט זיך אויף
שוויצזשא 17
(קעלעס-קראוו)
איז צו בעקומען
פערטיגע מעבעל
ווי: **שלאף - צימערס,**
עס - צימערס,
פון די נייעסטע
מאדערנסטע פאסאנען
אין אלע קאלירען צו בי-
ליגע פרייזען און ביי
גוטע בעדינגונגען.
קומט און איבערציי'גט אייך.
מיט אכטונג **ש. דיזענהויז**
שוויעזשא 17

אין טיפען טרויער מעלדען מיר
וועגען טויט פון אונזער הייס געליבטע
מוטער אין ירושלים עיר הקודש
רחל גוטהערץ נ. ע.
(פון די היים איילבוים)
די אין טרויער געבליבענע
זיהן, שנירען און אייניקלעך.

Radomskie Towarzystwo Elektryczne

podaje do wiadomości P. odbiorców prądu elektrycznego w m. Radomiu, że *poczynając od dnia 25 czerwca b.r. podczas trwania dorocznego remontu sieci prądu stałego t.j. do dnia 3 września b. r. będzie przerywać dostarczanie prądu w niedzielę i święta od godziny 4-ej rano do godziny 16-ej.*

ווילט איר האבן סאלידע ארבייט
ווילט איר האבן הערליכע דרוק
צו ביליגע פרייזען
בעשטעלט נור אין **דרוקעריי**
פון **ד. שיינבוים**
ראדאם, **זשעראמסקי 21**

איך דריק אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דעם ה' **שלמה ראטענבערג** און **פרוי**
צוליב'ן טויט פון זייער יונג-בליהענדיג
זונעלע נ. ע.
זאלען ניי מעהר נישט וויסען פון קיין צער.
יחיאל פישל מיגדאל.

דעם ה' **שלמה ראטענבערג** און **פרוי**
צוליב דעם פערלוסט פון זייער
זונעלע נ. ע.
דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל.
משה בלומאן און **פרוי**

PLOMBY NOWEGO TYPU
PLOMBOWNICE,
KSIĘGI i DRUKI PRZEPISOWE
dla Piekarń, Młynów,
Kaszarń i Wiatraków
DOSTARCZA: CENTRALA DRUKÓW
„Globus"-Warszawa
MARSZAŁKOWSKA 145, M. 14
TEL. 6-04.16. (w podwórzu, I piętro)
Cenniki wysyłamy na żądanie.

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי-ווייסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע
A. Hempel
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11
ווער ס'האט זיך ניט איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך
געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! —פינקטליכע אויספיהרונג
סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערציי'גט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 70-19
פיליעס: זשעראמסקי 1 טראוגוטטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59
ביליג צו וואשען קאפעלושען

זיך פערליבט, מגייר געווען, געשטעלט א חופּה און צום סוף א גט

אָט דאָס איז דער לעבענ'ס-וועג פון גר אַברהם בן אַברהם וואַשניאַק

מיט עטליכע יאָהר צוריק האָט זיך דער היגער יונגער קריסט וואַשניאַק פערליבט אין דעם יודישען מיידעל, גראבאַסשטיין, פון דער גליניצער געגענד דאָס יודישע מיידעל איז איהם אזוי אריין אין הארץ, אַז ער האָט בעשלאָסען אריבערצוגעהן אויף איהר גלויבען. צו דעם צוועק האָט ער זיך געמאָלדען צום רב קעסטענבערג ער זאָל איהם מגייר זיין. דער רב האָט איהם ערקלערט אלע חומרות און די הארבע דינים און בכלל איהם אָבגערעדט פון מאַכען אזא שריט, ווייל אַ יוד צו זיין איז תמיד געווען שווער, בפרט אין דער היינטיגער צייט.

די ליבע איז אָבער, ווייזט אויס, געווען שטאַרקער פאַר אַלעם און ער האָט דורכאויס געפאָדערט מ'זאָל איהם צוהעלפען ווערען אַ יוד.

זעהענדיג די דעצידירענדע שטעלונג פון וואַשניאַק'ן, האָט דער רב איהם אָבגעשיקט קיין קראקא צום ראַבינאַט, וועלכער האָט דורכגעפיהרט אַלע פאָרמאַליטעטען, מל'ט געווען און גענעבען איהם אַ נאָמען אַברהם בן אַברהם.

קומענדיג פון קראקא אַ פאַרטיגער יוד, האָט ער געשטעלט אַ חופּה מיט'ן גליניצער מיידעל און חתונה געהאַט מיט איהר כדת משה וישראל.

עטליכע יאָהר האָט דאָס פאַר-פאָלק געלעבט בשלום. דער גר אַברהם בן אַברהם האָט בעקומען ארבייט אין אַ היגער יודישער גאַרבעריי. דורך דער צייט איז אויך געבאָרען געוואָרען אַ טעכטער'ל און מאַן און ווייב זענען געווען גליקליך.

מיט איינמאָהל איז דער גר אַברהם וואַשניאַק געוואָרען קאַלט צו זיין יודישע שטוב. ער פלעגט אַהיים קומען שפּעט ביינאַכט, נישט אויסגערעדט קיין וואָרט מיט דער פרוי און בכלל געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ פרעמדען. זוכענדיג די סיבה פון אַזאַ פּלוצלינדינער ענדערונג האָט די פרוי דערגאַנגען, אַז דער מאַן איהרער פערברענגט די אָווענדען מיט נישט-יודישע פרויען. אויף דעם באָדען איז געקומען צו רייסעניש און סקאַנדאַלען, וועלכע האָבען זיך געענדיגט מיט אַ בעזוך ביים רב נאָך אַ גט.

דער רב האָט געמאַכט שלום, וואָס האָט אָנגעהאַלטען אַ געוויסע צייט אָבער דאָך האָט זיך ווידער אָנגעהויבען אַ קריעג צווישען דעם גר מיט דער יודישקע. דאָס מאָהל האָט די מחלוקה אָנגענומען אַנ'ערנסטען כאַראַקטער אַזוי, אַז דער רב האָט שוין נישט געפונען קיין אַנדערען אויסוועג ווי א גט, וואָס איז טאַקע נעכטען פאָרגעקומען.

אינטערסאַנט צו צוגעבען, אַז די מוטער פון גר אַברהם בן אברהם, וועלכע געפונט זיך היינט אין אמעריקא זאָל אליין אויך שטאמען פון יודען.

איצט איז שוין באַלד פערשטענדליך דער וויתרוצו – דער שטאם פון זיין מוטער האָט ווייזט אויס, איהם געצויגען צו דער יודישער פרוי און דעם טאַטענ'ס שטאם – צו דער נישט יודישער...

פרוי גאַבי וואַגנער איז אונטען מודה איהר'ע אמת'ע יאָהרען

אין זי דערצעהלט ווי אזוי זי האָט ערצילט די דאָזיגע אונגעוועהנליכע ענדערונג אין איהר אויסזעהן.

„קוים מיט מיה קאָן איך אין דעם אליין גלייבען", שרייבט פרוי וואַגנער, „בעת איך קוק אויף אָט דער פאָטאָגראַפיע פון פאַר 10 יאָהר. איך האָב אויסגעזעהען אויף 40 יאָהר. כ'האָב געהאַט קנייטשלעך אויפ'ן שטערן, אַרום מויל און די אויגען. מיין צערע איז געווען טונקעל און נישט-פריש. היינט רופט אַרויס מיין גראַטע, העלע, ריינע הויט איבעראַשונג און פערוואונדערונג ביי אַלע מיינע חברטעס. אַלע זאָגען מיר, אַז כ'זעה אויס קוים אויף 25 יאָהר. הגם, כ'בין עס מודה, כ'בין שוין אַלט 35 יאָהר. די דאָזיגע אונגעוועהנליכע ענדערונג האָב איך דערצעהלט אַ דאַנק דעם גאַנץ־אויספּאַבען געברויכען די אויפפרישענדע קרעמען Tokalon — דעם יאָזען אויף נאַכט און דעם ווייסען אויף בייטאָג. פיעל פון מיינע פריינדינס, וועם מען איך האָב רעקאָמענדירט די אויפפרישענדע קרעמען Tokalon פּרעפּאַרירט לויט דער אָריגינעלער פראַנצויזישער פאָרשריפט פון די בערימטע פּאַריזער קרעמען Tokalon האָבען אויך דערצעהלט אַזעלכע אונגעוועהנליכע רעזולטאַטען". דער ראָזער אויפפרישענדער קרעם Tokalon ענטהאַלט ביאָצעל — די דאָזיגע אונגעוועהנליך לעבענספעהיגע אין פערייונגערענדע סובסטאַנץ, וואָס איז ענטדעקט געוואָרען פון אַ בערימטען ווינער פּראָפעסאָר. דעם אויפפרישענדען ראָזע, קרעם Tokalon דאַרף מען געברויכען יעדען אָווענד פאַרן שלאָפען־געהן. ער נעהרט און פערשענערט די הויט בעת'ן שלאָף. די הויט ווערט קערנדיג און די קנייטשליך פערשווינדען. ביי־טאָג ווידער דאַרף מען געברויכען דעם קרעם Tokalon פון ווייסער קאָליר — ער לאָזט פונאַנדער וואָגרעס. ער בעקעמפט די פערברייטערטע הויטפּאָרען און די הויט מאַכט ער פריש, העל און סאַמעטענדיג גלאַט. יעדע פרוי, וועלכע געברויכט די דאָזיגע איינפאַכע פלעגע „3 מינוט טעגליך" וועט זיך פערייונגערען אויף יאָהרען גאַנצע און זי וועט בעקומען אַ נייע וואונדערשענע צערע. דער גליקליכער רעזולטאַט איז גאַראַנטירט אָדער דאָס געלד וועט ווערען אומגעקעהרט.

Termin zakładania anten zbiorowych upływa już wkrótce!

Anteny zbiorowe

instaluje firma elektro-techniczna

I. GOLDBERG

Zeromskiego 9

אַ הערצליכען מזל-טוב ווינשען מיר דעם ה'

אַהרן גאָלדבערג און פרוי

צו דער האָכצייט פון זייער ליבע טאָכטער

סטעלאַ מיט ה' דוד פינעס

דעם יונגען פאָר-פאָלק אַ גליקליכע צוקונפט און די עלטערען פיעל נחת.

צבי פאַגעלמאַן און פרוי.

עפענטליכע אויפפאָדערונג

איך פאָדער אויף דעם ה' זיסקינד לעסלאו און ברידער אויף זונטאָג דעם 2 ליפּיעץ ה. י. 6 אָווענד אין קאַנצעלאַריע פון הרב קעסטענבערג, כדי צו האַלטען מיט מיר אַ דין-תורה וועגען מיינע טענות און תביעות.

הירש לייב פליגעלמאַן.

וויפיל פערדינט א רעטנער א חודש

ווי ס'ווערט אויסגערעכענט שטייגט איבער דער דורכשניטליכער איינקונפט פון א ראדאמער רעטנער 2000 זל. א מאָנאַט.

אין ראדאָם געפינט זיך 6 אַזעלכע רעטנער.

נישט קשה. פון אַזעלכע „בעשיידענע" פערדינסטען, האָבען זיי נישט קיין דאגת-פרנסה...

קינא „טשאַרי"

צו ביליגע פרייזען

פון 25 גראָשען אָן

פערדאָפּעלטער פּראָגראַם

אַלס ערשטער פילם

Piraci Prerii

אַלס צווייטער פילם

Ludzie z zaułka

עטליכע טרויעריגע בלעטלעך פון א טאָג-בוך פון א ראדאמער יודישען פליט

XXV

דער ברידער פון טראַגיש-ערמאָרדעטען, וועלכער איז אויך געווען א נאַצי און איינער פון די שומרים אין קאָנצענטראַציע-לאַגער – האָט איבערגעטוהן יודיטאַ אין מענליכע נאַצי-קליידער און ביידע זענען זיי ארויס פון לאַגער אין מיטן העלען טאָג, און אוועק קיין בערלין.

אין בערלין האָט ער געהאַט גרויס אָנזעהען אין דער געסטאַפּאָ און דערפאַר האָט ער ארויסבעקומען פאַפּירען צו פאָהרען אין דער שווייץ צו שפּיאָנאַזש צוועקען.

ווען ער האָט שוין געהאַט אַלץ פערטיג און צוגעגרייט, איז ער אליין צוריק אין קאָנצענטראַציע לאַגער און שטיל, בגנבה אריין צום קאָמענדאַנט, וואָס האָט פעראורטיילט צו קעפּען זיין ברודער און איהם אָבגעשניטען דעם קאָפּ, ווען יענער איז געשלאָפען. דערנאָך האָט ער גענומען דעם פערבלוטיגטען קאָפּ, אריינגעלייגט אין א זאַק און ארויס פון'ן צימער. ער האָט דעם קאָפּ אריינגעוואָרפען אין א טייך און דערביי אויסגערופען מיט נקמה-דורשט: א קאָפּ פאַר קאָפּ!

אויסגעפיהרט דעם נקמה-אַקט, איז ער צוריק קיין בערלין און פון דאָרט געפאָהרען צוזאַמען מיט מיין יודיטאַ אין דער שווייץ.

ס'האָט זיך איהם געלונגען איינגעגעבען.

זייענדיג אין דער שווייץ האָט ער זיך צונויפגעטראָפען מיט בעקאַנטע דייטשען, מיט אַנטלאָפענע פון נאַצישען גיהנום. ער האָט זיך פאַר זיי פערטרויט און מיט פרייד אריינגעטרעטען אין אַנטי-היטלעריסטישען פראָנט.

אַזוי-ארום האָט זיך געקייטעלט דער צופאַל, וואָס אויך יודיטא האָט זיך צוגריפּגעטראָפען ביי דער זעלבער שווייצארישער ארבייטער-פאַמיליע, מיט איהר מוטער.

און דאָ האָט זיך אָבגעשפּילט א פרישע טראַגעדיע. אַלפרעד, אָט דער וואָס האָט געראַטעוועט מיין פרוי, דערזעהענדיג יודיטאַ האָט ער זיך אין איהר שטערבליך פערליבט. ער האָט אָבער אָנגעטראָפען אויף אַ שטאַרקען ריוואַל. דאָס איז געווען דער רעטער פון יודיטאַ, וועלכער האָט זיך אין איר היים פערליבט.

יודיטאַ'ס רעטער האָט געהייסען האַנס נאָך אַ גאַר יונגיטשקער דייטש, מיט אַ שטאַרקען כאַראַקטער און פעסטען ווילען. יונג בלוט וואָס האָט געקאָכט און געזאָטען, ער האָט אַלפרעד'ן נישט געלאָזט דערנעהנטערען צו יודיטאַ. ער האָט זיך געשטעלט צווישען זיי, ווי אַן אייזערנע וואַנד. האַנס האָט גע'טענה'ט, אַז ער האָט אַלע מאָראַלישע רעכט אויף יודיטאַ, ווייל זיין ברודער האָט פאַר איהר מיט'ן קאָפּ בעצאָהלט, און אויך ער אַליין האָט זיין לעבען איינגעשטעלט און זי אַרויסגעראַטעוועט פון לעבענס-געפאַהר.

מיין יודיטאַ האָט ביידע נישט געענטפערט אויף זייערע ליבעס-ערקלערונגען. זי איז געווען פסיכיש דערשלאָגען און ארומגעגאַנגען א מעלאַנכאָלישע. דאָס האָבען אויף איהר אַזוי פאַטאַל געווירקט די שוידערליכע איבערלעבענישען. איך אַליין האָב מיך דאָ ארומגעדרעהט ווי אין אַ קאָשמאַר. איך האָב איבערגעלאַזען צוויי קינדער: אַ זוהן מיט אַ טאָכטער; האָט זיך אין מיין זוהן פערליבט אַ דייטשקע און מיין טאָכטער – צווי דייטשען. פאַר מיינע קינדער וואָלט דאָס נישט אויסגעמאַכט. זיי זענען געווען אַסימילירט. זיי האָבען זיך פון קינדוויי-אָן איינגעלעבט אין אַ דייטשער סביבה און נישט פערשטאַנען דעם אונטערשיד פון יוד און קריסט. פאַר מיר אָבער, וואָס האָב געדענקט מיין היים, מיין שטאַם, מיינע יודישע רעליגיעזע עלטערען און אליין נאָך אַ יוד מיט אַ נאַציאָנאַלען געפיהל – האָב עס נישט געקענט לייכט אָראָבשלונגען. איך האָב געהאַט פאַר די דאָזיגע דייטשע יונגעלייט די טיפסטע אַכטונג. איך האָב בעווינדערט זייער העלדישקייט, זייער מסירת-נפש'דיגער געוואַגטקייט. איך האָב צו זיי געפיהלט אונענדליכע דאַנקבאַרקייט דערפאַר, וואָס זיי האָבען בעראַטעוועט מיין פרוי און מיינע צוויי קינדער: יודיטא און יאָזעפ'ן און מיך אליין אויך.

איך האָב מיך נישט אָנגערופען. איך האָב קיין וואָרט נישט גערעדט. איך האָב נישט געהאַט קיין האַרץ צו שטעלען דעם קלענסטען ווידערשטאַנד די דאָזיגע יונגע אידעאַליסטען. און טאַקע, ווי קען מען דאָס, איך גלויב, אַז אַ צווייטער אויף מיין אָרט, אפילו דער פרומסטער און רעליגיעזסטער יוד, וואָלט אין אַזעלכע בעדינגונגען און ביי אַזעלכע אומשטענדען, נישט בעזיצען דעם כח ארויסצוטרעטען אָפען און מוטיג און זאָגען: ניין, איך ערלויב נישט. דאָס יודישע געזעץ ערלויבט נישט, ווייל איך בין א איד און איהר זענט גוים...

מיר דאַכט זיך, אַז נאָך אַזעלכע גרוילהאַפטע איבערלעבונגען און נאָך אַזעלכע העלדישע מעשים פון אָט די דייטשע יונגעלייט, וועלכע קענען זיכער פערעכענט ווערען צווישען די חסידי-אומות-העולם – וואָלט עס קיינער נישט געוואָגט צו טוהן.

אפשר וואָלט א צווייטער יאָ געווען אויף אַזוי פיעל מוטיק – איך האָב עס נישט געקענט. איך האָב געשוויגען און מיין האַרץ האָט מיר וועה געטוהן פאַרוואָס איך בין אַזוי זינדיק, אַז נאָך דעם ווי ט'איז מיט מיר געשעהן אַזעלכע נסים, אַז איך, מיין פרוי און מיינע צוויי קינדער זאָלען ניצול ווערן צענדליגער מאָהל פון טויט – זאָל איך דערנאָך מוזען אָוועקגעבען מיינע קינדער צו פרעמדע.

פאַרוואָס קומט עס מיר אָה גאָט, וואָס פאַר אַ שלעכטס האָב איך דען געטוהן, אַז פאַר מיר זאָל זיך עפענען אַ נייער קוואַל פון צרות און פיין?—

(פאָרטזעצונג קומט)

צו אונזערע ברידער פון יענער זייט אקעאן.

ד"ר מ. קעלטרוואורם.

אין צוזאַמענהאַנג מיטן אָפּפאָהר קיין אַמעריקאַ פון קאָלעגע ד"ר קליינבערגער, וויל איך דאָ פון מיין זייט צוגעבען א פּאָר ווערטער וועגען צושטאַנד פון יודישען שפּיטאָל אין ראַדאָם. איבערהויפּט וועגען דער אינערליכער אָבטיילונג.

אין דאָ לאָזט זיך זאָגען אַט וואָס.

די צייט, וואָס אַנ'אמת, איז נישט געווען קיין גאָר גלענצענדער, אָבער דאָס סאַמע נויטיגסטע, וואָס ווערט פערלאַנגט פון דעם דאָקטאָר און פון הילפ'ס־פּערסאָנאַל, איז מיטן בעסטען ווילען געוואָרען אויסגעפיהרט.

אין דער ארבייט פון דער אינערליכער אָבטיילונג זענען פערשטענדליך געווען צו בעמערקען געוויסע בלויזען, אָבער דאָס זענען זיכער נישט געווען די שולד פון די דאָקטוירים און הילפ'ס־פּערסאָנאַל, נאָר גיכער איז דאָס געווען א פועל יוצא פון די בעדינגונגען, אין וועלכע עס קומט דאָ אויס צו ארבייטען. קודם־כל, איז דער שטח, דער אומפאַנג פון יודישען שפּיטאָל ווייט נישט צוגעפּאַסט צו די היינטיגע בעדערפענישען. אויב מיט 30—40 יאָהר צוריק האָט מען זיך נאָך געקענט בעגנוגענען מיט 50 אָדער 55 קראַנקע־בעטלעך, וועלכע זענען געווען צו יענער צייט די והותר — איז עס אָבער פאַר דער היינטיגער צייט ווייט נישט בעפרידיגענד: ווען עס זאַמלען זיך אָן א סך קראַנקע, איז שוין קיין בעזונדערער פּלאַץ נישט פערהאַן פאַר די קראַנקע פון אַנדערע פערשידענע אָבטיילונגען. עס שאַפט זיך דאַן אַזאַ לאַגע, אַז מען מוז אין אַזעלכע פאַלען איינאָרדנען זיי צוזאַמען. דאָס זעלבע איז אויך מיט קראַנקע קינדער, וועלכע מען מוז צוליב ענגשאַפט אין פּלאַץ לאָזען צוזאַמען מיט עלטערע קראַנקע, וואָס איז זעהר נישט צוועקמעסיג צוליב היגיענישע און אַנדערע טעמים.

מיר קענען אויך נישט צוליעב מאַנגעל אין רוים אין א גענוגענדער מאָס אויסנוצען דעם רענטגען; דאָס לאַבאָראַטאָריום קען נישט ארבייטען צוליבן מאַנגעל אין פערשידענע מכשירים.

מ'האָלט געקענט האָבען צו אונז דאָקטוירים, א טענה, פאַרוואָס מיר שטיצען נישט מאַטעריעל דאָס לאַבאָראַטאָריום. דערויף מוזען מיר בעשיידן ענטפערן, אַז עס איז פיעל וויכטיגער, אַז דער קראַנקער זאָל האָבען א ריין געלעגער, א ריין העמד א. ז. וו. און אַפּט. זעהר אָפט גיבען די דאָקטוירים פון דער אייגענער קעשענע הונדערטער זלאָטעס, כדי צו קאָמפּליטירען די וועש. אָבער כדי צו פערגרעסערען דעם שטח פון שפּיטאָל, וועלען נישט קלעקען די הונדערטער זלאָטעס. דערצו זענען נויטיג צענדליגער טויזענטער.

מיר מוזען אונבעדינגט ארויפציהען א צווייטען, און אפשר גאָר א דריטען שטאָק, כדי ווי געהעריג איינצואָרדנען אַלע אָבטיילונגען אין וועלכע א שפּיטאָל נויטיגט זיך.

די יודישע געזעלשאַפט אין ראַדאָם אין אייגענטלעך בערופען אַזאַ וויכטיגע אונטערנעמונג צו רעאַליזירען. זי וועט אוודאי טוהן אַלץ, כדי צו פערגלייכען אַזאַ טהאַט. פון דער אַנדערער זייט אָבער ווייסען מיר, אַז ביים בעסטען ווילען איז זי ביי די יעצטיגע בעדינגונגען נישט ביכולת אליין דאָס צו דערגרייכען אָהן דער מיטהילף פון אונזערע לאַנדסלייט אין אַמעריקאַ.

אין גרויס פערלעגענהייט קוקען מיר צו די ראַדאָמער ברידער אויף יענער זיין אָקעאַן, אַז זיי זאָלען אנטקעגענקומען אונזער הייסען בעגעהר אויפצושטעלען אַנ'ענטשפּרעכענדען בנין, וואָס זאָל מיט כבוד רעפּרעזענטירען דאָס יודישע שפּיטאָל אין ראַדאָם.

א שווערע אויפגאַבע האָט אויף זיך גענומען אונזער געעהרטער דירעקטאָר ד"ר קליינבערגער אין זיין מיסיע איינצושטעלען א דירעקטען קאָנטאַקט מיט די ראַדאָמער לאַנדסמאַנשאַפטען אין אַמעריקאַ, מיטן צוועק זיי צו בעוועגען צו א טאַטזאַכליכען שריט פון אַזאַ נאָבעלע אַקציע, ווי עס איז דאָס אויסברייטערען און פונאַנדערבויען דאָס יודישע שפּיטאָל אין ראַדאָם.

די באמבע פון אויפבוי

א. ש. יוריס

ספּעציעל צום „ראַדאָמער־קעלצער לעבען".

אַזוי האָט עס פּאַסירט... אַז גראָד אין דער זעלבער נאַכט פון דעם זעלבען טאָג, ווען אין דער גרעסטער רעזידענץ פון דער גרעסטער אימפּעריע פון דער וועלט האָבען פרעמדע פערטרעטער פון א פרעמד פאָלק זיך פערמאָסטען מיט א שטומען שטימצעטעל צו ענטשיידען דעם גורל פון א פאָלק, וואָס זיין אָנהויב איז דער אָנהויב פון דער מענטשליכער געשיכטע — און דעם גורל פון א לאַנד, וואו עס איז אַמאָל געשטאַנען דאָס וויגעלע פון די דריי גרעסטע וועלט־רעליגיעס און וואו, אויב נאָכאַמאָל אין דער געשיכטע זאָל דאַרפען געבוירען ווערען עפּעס א נייער סאָציאַל־ערלעזענדער, אָדער וועלט־בעפרייענדער געדאַנק, וועט ער דאָרט געבוירען ווערען, אָדער ער וועט בכלל נישט געבוירען ווערען...

אין דער זעלבער אַלזאָ נאַכט פון דעם זעלבען טאָג, וואו די אָבשטימונג פון פרעמדע פערטרעטער פון א פרעמד פאָלק האָט זיך פערמאָסטען אויסצולעשען די זון־האָפנונג פון א אייביג פאָלק און אייביג לאַנד — איז ווען דאָס ליכט פון דער זון האָט זיך פערלאָשען, האָט מען זיך געמוּט ווענדען צו דעם בלייכען שיין פון דער בלאַסער לבנה, וואָס זי איז די „אייביגע זון פון אַלע א"י־לעגאַליטעטען" אָדער בעסער „די שטילע אויסגלייכערטע און מילדערין פון די אומגערעכטיגקייטען פון דער טאָג־זון", — און ביי איהר אויסבאָרגען יענע ליכטיגקייט, וואָס די אויסגעלאָשענע זון האָט נישט געקאָנט מעהר געבען.

און אין א טיפער פינסטערער פייכטער קאַלטער נאַכט — מיט דער הילף פון א בלאַסער לבנה־שיין און „קליינע עלעקטרישע לעמפּלעך" אין די הענד האָט זיך די אידישע העלדישע יוגענד בעוועגט מעהר ליגענדיג און קריכענדיג איידער געהענדיג — אין זעקס פערשידענע פּינקטען פון לאַנד און ארויסגעכישופט אין איין נאַכט נייע זעקס אידישע פעסטונגען אין היימלאַנד. נייע לייכטורמס פון האָפנונג, וואָס האָבען זיך פערמאָסטען צו איבערשטראַלען די אויסגעלאָשענע טאָג־זון מיט איהר טאָג־לעגאַלער א"י־לעגאַליטעט.

אַזוי זענען ענטשטאַנען נייע זעקס פעסטונגען אין גליל און שומרון. „למקור" די גרופּע פון „הנוער הציוני א" איז אַרויף אויף דעם באָדען פון כפר־קרע אין דער שכנות פון גבעת־עדה. זי וועט זיין איהר טרייער שומר. „שומר" — א ארגון וואָס געהערט צו „תנועת המושבים" איז אַרויף אויף דעם באָדען פון שערה אין שכנות פון כפר־תבור. דאָס וועט זיין א פערפעסטיגונג אין דער ווילדער סביבה. „הזורעים" — אַ אַרגון פון „הפועל המזרחי" איז אַרויף אויף דעם באָדען פון סרגוני נישט ווייט פון מצפה און וועט זי בעפרייען פון איהר איינזאַמקייט. „אַחוה" — א אַרגון פון „הנוער הציוני ב" איז אַרויף אויף דעם באָדען פון לוביה נישט ווייט פון יבנאל און אַזוי אַרום נאָך א שטיק גליל געיודישט. „יודפת" די פּלוגה פון „קבוץ המאוחד", וואָס איז ביז יעצט געזעסען אין צפת און געגרייט זיך די גאַנצע צייט איז אַרויף מחדש צו זיין „מחניים", צווישען ראש־פנה און אילת־השחר" — א ישוב, וואָס איז פערלאָזט געוואָרען זייט יאָהרען. און א ארגון פון „בית־ר" אויף דעם נאָמען פון „שרה ואהרון" פון די אהרונסונ'ס איז אַרויף מחדש צו זיין תל־צור ביי זכרון־יעקב, וואָס ליגט אויך חרוב זייט יאָהרען.

די דאָזיגע עליה פון אַלע אָהן אויסנאָהם אַרבייטער־גרופּען אין לאַנד איז געווען א סימבאָלישע נאַכט־דעמאָנסטראַציע פון אויפבוי „אף על פי כן". ס'האָט נישט געקאָנט דערביי זיין די שמחה פון די טאָג־עליות — דאָס ליכטיגע פייער פון טאָג, אָבער ס'איז געווען דערביי אַ שטילער טיפער און קאַלטער פייער, וואָס לעשט קיינמאָל נישט אויס, וואָס האָט פערכאַפּט אַלט און יונג, מאַן און פרוי, טאַטעס און מאַמעס און יוגענד ביז צו די יונגסטע קינדער־יאָהרען. זיי אַלע האָבען גענומען אַ חלק אין דער וואונדערליכער נאַכט, אין וועלכער עס האָבען געפּלאַצט זיבען באָמבעס פון אויפבוי...

און כדי דאָך נישט צו פערשעהמען די ליכטיגע זון איינגאַנצען, וואָס איז באמת אומשולדיג, ווען בייזע שוואַרצע מענשען האָבען זיך פערמאָסטען זי אויסצולעשען — איז צוגעקומען נאָך דעם זעלבען טאָג א נייער אויסטערליישער אויפטהו, די קבוצה „מעפּילים" — די פישער־גרופּע פון גדיניא, וואָס האָט זיך די גאַנצע צייט געגרייט אין נהריה איז ענטגילטיג איבערגעגאַנגען צו א סטאַבילען אַרבייטס־פּלאַץ ביי עתלית און געגרינדעט דאָרט דאָס ערשטע יודישע פישער־דאָרף.

די דאָזיגע „זיבען אויפבוי־באָמבעס", וועלכע מיר האָבען אַ וואַרף־געטהון אין איין נאַכט־טאָג — איז געווען אונזער ערשטער ענטפער אויף דעם „שוואַרץ־ווייס־בוך". ווייטערע עהנליכע, שטאַרקערע און נאָך צאָהלרייכערע ענטפער'ס וועלען נישט פעהלען...

„מיר האבען זיך געזעגנט".

מיט גרויס שפּאַנונג האָבען מיר געוואַרט אויף דעם אַזוי לאַנג אויסגעטרוימטען אָוונד, אויף וועלכען מיר דאַרפען זיך געזעגענען מיט אונזער אָנפיהרערשאַפט, ווען מיר וועלען אויסדרוקען אונזערע וואַרימסטע געפיהלען און סימפּאַטיעס.

ענדליך האָבען מיר זיך דערוואַרט. מיר מוזען פעסטשטעלען, אַז עס איז אונז גאַנץ שווער מיט אייך זיך צו געזעגענען, דען צו ליבליך און צופיל געשעצט זענט איהר ביי אונז, מיר זאָלען קענען מיט אייך אַזוי שנעל און איילענדיג זיך שיידען. אייער אָפּפערען צייט און ענערגיע פאַר'ן וואויל פון אונז אַלע, האָט זיך טיעף איינגעקריצט אין אונזער זכרון און אייביג וועלען מיר עס געדענקען. מיר מוזען מודה זיין, אַז איהר האָט אונז געגעבען דאָס וואָס עס האָט אונז פאַקטיש געפעהלט און מיר וואָלטען נישט געהאַט די מעגליכקייט עס ערגיץ אַנדערש צו בעקומען. איהר זענט געווען אונזערע גייסטיגע פיהרער און ערציהער, וועלכע האָבען אונז געוויזען דעם וועג אויף דער צוקונפט און האָבען אונז אויסגעבילדעט אַלס נוצליכע און פעהיגע מענשען אין דער געזעלשאַפט.

דעריבער איז נישט קיין וואונדער וואָס עס אונז אַזוי שווער מיט אייך זיך צו געזעגענען. און אויב מיר האָבען זיך יאָ געזעגנט, איז עס גישט מיט אייך, נאָר מיט דער שולע. בעסער געזאָגט, מיט די ווענט פון דעם שולע־בנין, אין וועלכען מיר האָבען פערבראַכט א ריי יאָהרען, און וואו מיר האָבען בעקומען די געהעריגע בילדונג און ערציהונג.

אונזער פייערונג קומט פאָר אין א ספּעציעל וויכטיגע דאַטע, נעמליך: מיר פייערען היינט די פונפצען־יעהריגע עגזיסטענץ פון אונזער שולע און מיר האָבען די מעגליכקייט צו זעהען, ווי זי האָט זיך צעבליהט אין משך פון דער צייט. די צאָהל שילער איז היינט פילפאַכיג גרעסער ווי אַלע אַנדערע יאָהרען. דעריבער האָבען מיר א גרונט זיך צו פרייען פיל מעהר פון די אַבסאָלווענטען, וועלכע האָבען געענדיגט די שולע אין די פריערדיגע יאָהרען. נעמענדיג דאָס אַלץ אין אכט, האָבען מיר באַשלאָסען איינצואָרדנען א פייערליכען באַנקעט, צו וועלכען מיר האָבען פערבעטען חשוב'ע פערשענען פון אונזער שטאָט.

פאַריגען שבת־צו־נאַכט דעם 21 ד. מ. האָבען מיר געפראַוועט אין לאָקאַל פון דער געזעלש. „אָרט", דעם לעצטען אָוונט פון אונזער צוזאַמענטרעף.

דאָס ערשטע וואָרט בעקומט אונזער פריינדליכער אָנפיהרער ה' אינזש. אייזענבערג, וועלכער רעפּערירט די אויפגאַבען פון אונזער שולע און פערענדיגט מיט הערצליכע וואונשען פאַר די געוועזענע שילער. נאָכדעם ווי עס רעדט אונזער בעליבטער ערציער ה' אינזש. שוואַרצבערג, וועלכער בעהאַנדעלט די וויכטיגקייט פון דער מלאכה אויף דער צוקונפט און ווינשט די אַבסאָלווענטען ערפאָלג אין זייער ווייטערער ארבייט — בעקומט דאָס וואָרט רעד. הערץ, וועלכער האַלט א לענגערען רעפעראַט, אין וועלכען ער פיהרט אַדורך א פּאַראַלעל צווישען דער ראָל און וויכטיגקייט פון דער מלאכה אַמאָל און היינט און קומט צום אויספיר, אַז מלאכה איז נישט קיין זאַך מיט וועלכער מען דאַרף זיך שעמען, פאַרקעהרט מען דאַרף דערמיט שטאָלצירען אָן אונטערשיד וועלכעס פאַך עס זאָל נישט זיין.

עס רעדט דאַן פראָפ. קאַרמאַן, און עס נעמען נאָך א וואָרט אונזערע חברים: יאַקובאָוויטש און שולמאַן, וועלכע דריקען אויס זייערע געפילען פון דאַנקבאַרקייט פאַר אונזער געשעצטער אָנפירערשאַפט.

געענדיגט מיטן רעדען, האָט מען זיך גענומען „טהון צו דער זאַך". פערשטעהט זיך, אַז עס האָט אוודאי נישט געפעהלט פון שענסטען און פון בעסטען. נאָכהער, האָט זיך פערשטענדליך דער הומאָר פערבעסערט און מען האָט אָנגעהויבען, ווי דער שטייגער, צו זינגען און צו טאַנצען וויפיל עס האָט זיך נאָר געלאָזט. ביי אַזאַ געהויבענער שטימונג האָבען מיר פערבראַכט ביז אין גרויען טאָג אַריין.

ביי דער דאָזיגער געלעגענהייט וויל איך אויך ווידמען א פּאָר ווערטער אונזערע ליבע ערציערין.

גרויס אויפמערקזאַמקייט האָט אויף זיך געצויגען אונזער ליבליכסטע לערערין און ערציערין פרוי ר. וואַלף.

ווי ליבליך און האַרציג איז געווען איהר בעציאונג צו אונז געוועזענע שילער. מיר האָבען געהאַט דעם איינדרוק, דאָס מיר פערברענגען, נישט מיט קיין לערערין און ערציערין, נאָר מיט אונזערס א „קאָלעזשאַנקע". דאָס האָט זעהר א וויכטיגע ערציערישע בעדייטונג. דערפאַר וועט איהר אידעלע האַנדלונג, וועלכע האָט זיך פעראייביגט אין אונזער געדאַנק, קיינמאָהל נישט פאַרגעסען ווערען. זאָל דער דאָזיגער פאַקט, זיין אַנ'אָנווייזונג פאַר די, וועלכע ווידמען זייער ארבייט אויף דעם דאָזיגען ערציערישען געביט, און זאָלען זיי נעמען אַ ביישפּיל ביי דער דאָזיגער אידעלער פרוי.

פיל אָנערקענונג און דאַנקבאַרקייט קומט דער סעקר. פּרל. ווײנטראַוב, פאַר דער גרויסער פּראַינטערעסירונג און מיטאַרבייט ביים צוזאַמענשטעלען דעם אימפּאָזאַנטען באַנקעט.

צום לעצט א פּאָר געזעגנונג'ס־ווערטער:

געשעצטע לערערשאַפט!

מיט גרויס רעספּעקט און אָנערקענונג דריקען מיר אייך אויס דעם בעסטען דאַנק פאַר אייער אונערמידליכער ארבייט במשך פון די אַלע יאָהרען; פאַר דער גוטער ערציהונג וואָס מיר האָבען פון אייך בעקומען. מיר ווינשען אייך, דאָס אייער ווייטערע ארבייט זאָל שטענדיג געקרוינט זיין מיט ערפאָלג. זאָל אייער מוט און כח געשטאַרקט ווערען, בכדי צו קענען ווייטער פאָרטזעצען אייער טרייע און איבערגעגעבענע טעטיגקייט צום רוהם פון דער יודישער געזעלשאַפט בכלל און פון ראַדאָמער יודישען האַנדווערקערטום בפרט.

משה ראַטבלאַט

אַבסאָלווענט פון דער פאַך־דערגענצונג'ס שולע אין ראַדאָם.

שילער פעראורטיילט פאר בעהאלטען געוועהר.

פאַרן ראַדאָמער קרייז־געריכט זענען מיט עטליכע טעג צוריק געשטאַנען די יונגע בחורים'לעך פון יעדלניע: דער 16־יעהריגער יוזעף גוואַזדזש, דער 19־יעהריגע מאַריאַן קורקאָווסקי, שילער פון 3־טען קורס פון דער ראַדאָמער טעכנישער שולע און יוזעף קיראַגאַ פון יעדלניע.

זיי זענען בעשולדיגט געוואָרען, אַז זיי האָבען אויסבעהאַלטען ביי זיך א מיליטערישע ביקס. קיראַגאַ האָט פאַר א סטראַשאַק די ביקס אָוועקגעגעבען קורקאָווסקי. דער לעצטער ווידער האָט אָוועקגעגעבען פאַר א ראַדיאָ־לעמפּעל דעם 16־יעהריגען גוואַזדזש, ביי וועלכען די פּאָליציי האָט טאַקע אין יעדלינע די ביקס געפונען.

דער הויפּט־בעשולדיגטער קיראַגאַ האָט ערקלערט אַז די ביקס האָט ער געפונען נעבען אַ סטאָדאָלע. דאָס געריכט האָט פעראורטיילט דעם יונגען גוואַזדזש אויף אויסבעסערונג'ס־הויז און די שטראָף איהם אָפּגעלעגט אויף 2 יאָהר. קורקאָווסקי און קיראַגאַ זענען פעראורטיילט געוואָרען אויף אַ חודש אַרעסט מיט פערהענגען די שטראָף אויף 2 יאָהר.

אַר.

אקציע פאר „קינדערפריינד" אין ראדאם.

קומענדע וואָך וועט אונזער שטאָדט בעזוכען דער יונגער שרייבער סאָנע הייטערמאַן, וועלכער קומט דורכפיהרען אַן אַקציע פאַר'ן סימפּאַטישען פערלאַג „קינדער־פריינד".

„קינדער־פריינד", וואָס ווערט רעדאַגירט דורכ'ן בעקאַנטען ליטעראַטור־קריטיקער, מ. טייכמאַן, שטעהט אויף א הויכען פּעדאַגאָגישען ניוואָ און האָט שוין בעוויזען דורך די 4 יאָהר פון זיין עגזיסטענץ, אַריינצודרינגען אין אַלע שטעדט און שטעדטלעך.

מיר האָפען, אַז אויך ראַדאָם וועט נישט זיין קיין אויסנאָהם און וועט אין א גרויסער מאָס אונטערשטיצען די דאָזיגע זעהר סימפּאַטישע אַקציע.

מאיר הערץ

מוחל דאָס גאָלד, מוחל דאָס זילבער — יאָך שפּיי אויף דעם

פון דער סעריע «די פּוילישע פּאָווסטאַניע»

XXIV

דער פאַרשלאָג פון קאָזאַצקע אָפיציר האָט מענדלען אַ בריה-נעטהון איבער'ן גאַנצען לייב. די אויסגעשטרעקטע הענד דעם אָפיציר'ס, מיט די צוויי פולע דלאַניעס בלישטשענדיג גאָלד און זילבער האָבּען מענדלען אויסגעוויזען ווי גלאַנציגע שאַרפע חלפים. מענדלען האָבּען זיך די געהירען איבּערגעדרעהט אין קאָפּ. געוועזען אַ מאָמענט, וואָס ער האָט נישט געגלויבּט די גאַנצע מעשה: ניין, די קאָזאַקען זענען קיין קאָזאַקען נישט, ס'הויבּט זיך גאָרנישט אָן. דאָס שפּילט זיך מיט איהם דער טייוועל; דאָס איז דער שטן אַנגעקומען אין וואַלד אַריין. מען וויל איהם פון הימעל אויספּרובּען, מען וויל איהם פאַר אַ נסיון שטעלען, צי די תאוה פון גאָלד וועט גובר זיין אין איהם דאָס יודישקייט און דאָס פאַטערליכע נעפיהל. מענדעל האָט שוין אַצינד נישט געזעהן, נישט די קאָזאַקען, נישט דעם אָפיציער; ער האָט בּלויז געזעהן צוויי לאַנגע הענד וואָס האָבּען געשטרעקט צו איהם און פערבּלענדט די אויגען מיט'ן בּליאַסק פון גאָלד און זילבּער. בּאַלד האָט ער דאָס אויך נישט געזעהן. ער האָט בּלויז געפיהלט ווי שאַרפע גלאַנציגע מעסערס קריכען אַריין אין איהם און שניידען איהם אַדורך איגוועניג זיין גאַנצען אינגעווייד.

און דער כח-הדמיון האָט גערעדט צו איהם:

— מענדעל, ס'איז נישט קיין גאָלד, ס'איז נישט קיין זילבּער; דאָס זענען אָנגעגליהטע שפּיגעלדיגע חלפים... נעם נישט, ריהר נישט אָן. מ'וויל דיך אַרייננאַרען און דאָן בּיסטו אַ פאַרפאַלענער. אַנטלויף, אַנטלויף! —

און מענדעל האָט טאַקע גענומען אַנטלויפען טיפער אין וואַלד אַריין. ער האָט גע-האַט פאַרגעסען, וואָס דאָ איז געשעהן און אַפילו נישט געדענקט וועגען זיין ווייבּ און קינדער. ער האָט זיי פּשוט נישט געזעהן. ער האָט געהאַט אַ פּאָר גרויסע אויפגעריסענע צעפינקעלטע אויגען, אָבּער געזעהן האָט ער איצט אַנ'אַנדער בּילד: דעם שטן מיט זיין חבריתא פערקליידט אין קאָזאַצקע מונדירען. ער האָט זיך צוריקגעקעהרט הונטערוויילעכניס און גע-שריגען:

— כ'וויל נישט, כ'וויל נישט אייער געלד, נישט אייער גאָלד און נישט אייער זילבּער. דאָס בּריהט מיך און דאָס בּרענט מיך; דאָס שטעכט מיך און דאָס שניידט מיך. —

אָבּער וואָס מעהר מענדעל איז צוריקגעטרעטען היגטער זיך, אַלץ מעהר זענען איהם נאָכגעגאַנגען די צוויי אויסגעשטרעקטע הענד פון אָפיציער און זיי האָבּען זיך געבּעטען בּיי איהם:

— נעם, יעוורעי, נעם כל-זמן איך בּעט דיך. וועסט זיך לאַנג שפּילען מיט מיר, וועל איך נעמען און דו וועסט מיך בּעטען —

מענדעל האָט געהערט רעדען, אָבּער קיין פּנים האָט ער נישט געזעהן. דאָס געשטאַלט פון אָפיציער איז ווי רויך צע-רינען געוואָרען פאַר זיינע אויגען. פאַר איהם האָבּען נאָר געשוועבט צוויי פוגאַנדערגעשפּרייטע הענד, וואָס האָבּען זיך גערוקט צו איהם אַלץ נעהנטער און נעהנטער, פערבּליאַסקענדיג איהם די אויגען מיט'ן שימער פון גאָלד און זילבּער. מענדלען האָט זיך געדוכטען, ווי דאָס רעדען די הענד אַזוי צו איהם און בּעטען זיך בּיי איהם ער זאָל דאָס אַלץ נעמען און אוועקגעבּען דערפאַר זיין רחל'ען טאַקע אויף די זעלבּע הענד, וואָס ציהען זיך צו איהם נאָכאַנאַנד. מענדעל איז שוין איצט זיכער געוועזען, אַז דאָס איז דער טייוועל אַליין, והראיה, אַז די הענד רעדען. דאָס קען בּיי אַ געוועהנליכען בּשר ודם נישט טרעפען, נאָר בּיי שדים, בּיים שטן מיט זיין כיתה.

דער אָפיציער, וועלכער האָט געהאַלטען אין איין האַנד זילבּער און אין דער צווייטער גאָלד, האָט אַזוי נאָכגע-טאַנצט נאָך מענדלען און איהם פּשוט געוואָלט אַריינפּאַקען די מתנה. ער האָט אַרויסגעוויזען אַהן אַ שיעור סבלנות און ער איז גאָרנישט דערצערענט געוואָרען. דער געבּונדענער חסידישער יונגערמאַן אויף דער פיהר, האָט מיט אַנ'איבּער-געבּויגענעם קאָפּ זיך צוגעקוקט צום דאָזיגען שפּיעל און ער איז אויסער זיך געבּליבּען פון ערשטוינונג. ער האָט נישט פערשטאַנען וואָס דאָ געהט פאָר און געצאַפּעלט פון איבּערראַשונג: וואָס זעהען דאָ מיינע אויגען? ס'איז דאָך גאָרנישט קיין קאָזאַצקע טבע אַזאַ. אַ קאָזאַק זאָל זיך אַזוי בּעטען? עפּעס איז דאָך דאָס גאָרנישט קיין קאָזאַק; אַ פּנים האָט ער ווי אַ רוצח, אַ ווילד'ס, אַ רוגזה'דיגס, טאַקע ווי עס פּאַסט פאַר אַ קאָזאַק, און רעדען רעדט ער אַזעלכע גוטע רייד צו אַ יוד און בּעט בּיי איהם פּשוט רחמים ער זאָל צו-נעמען בּיי איהם גאָלד און זילבּער און איהם גע-בּען דערפאַר די טאָכטער זיינע. וואָס איז דאָ עפּעס אַזוינס? צי זעה איך נישט, צי בּין איך בּלינד געוואָרען, אָדער כ'פער-שטעה מיך נישט דערויף.

דער געפאַנגענער יונגערמאַן האָט צוגעלעגט די אויגען צו די אַרבּעל. זיי געריבּען דאָרט און געווישט. ער האָט געמיינט, אַז די ראיה איז איהם פעו-שטעלט געוואָרען, פון די טרערען, וואָס גיסען זיך איהם שוין דעם צווייטען טאָג. ער האָט אויסגערייניגט די אויגען און אויך איצט האָט ער עפּעס אַנדערש נישט געזעהן ווי דאָס אייגענע בּילד: דעם שדים-טאַנץ צווישען מענדלען מיט'ן קאָזאַצקע אָפיציער. איינער אַנטלויפט, דער צווייטער יאָגט נאָך און צווישען זיי בּיידע בּעוועגען זיך צוויי הענד ווי אַ וואָג-שאָל: איינע אַרויף; די צווייטע אַראָבּ און בּאַלד פערקעהרט: די צווייטע אַרויף און די ערשטע אַראָבּ. אַמאָהל איז די האַנד מיט גאָלד אין דער הויך און די האַנד מיט זילבּער אין דער נידער און אַמאָהל ענדערט זיך דאָס בּילד און ס'איז גראַד פערקעהרט. פאַלט איהם איין דער זעלבּיגער געדאַנק וואָס מענדלען: נישט אַנדערש, נאָר ס'איז דער שטן ימח שמו. ס'איז פערשטעלטע קאָזאַקען; אַז אייגענטליך האָבּען זיי איהם געמיינט. ער איז געגאַנגען קיין קאָצק צום רבּי'ן ר' מענדעלע, וועלכער לערענט אַ נייעם דרך, און ענטפּלעקט אַ ניי גרויס ליכט פאַר יודען. דאָס האָט נישט געקענט סובל זיין דער שטן און ער האָט איהם דעם וועג פערצוימט. ער וויל איהם אַראָבּפיהרען פון דרך-הישר און פערפיהרען אין שאול-תחתית אַריין. אייה, וואָס ער וויל פון דעם פרעמדען יוד האָבּען? — איז מסתמא, איז יענער אויך זינדיג.

אַזעלכע טרויעריגע מחשבות האָבּען בּעהערשט דעם חסידישען יונגערמאַן, וועלכער איז געלעגען אַ געבּונדענער אויפ'ן פוריערישען פיהר'על אַרומבּעוואַכט פון קאָזאַקען מיט די גאָלע שווערדען און מיט לאַנגע פּיקעס.

דער יונגערמאַן איז געווען זיכער, אַז ס'איז אַזוי און ער האָט גענומען שרייען מיט דער גאַנצער קעהל צו מענדלען:

— ר' יוד, לאָזט אייך נישט פון דער סטרא-אחרא. ס'איז דעם שטנ'ס אַרבּייט ער האָט זיך פערלעגט אויף אונז בּיידע. מיך האָט ער שוין בּאַלד געפּאַקט. מיט אייך אָבּער געהט עס שווערער. ווייזט אויס, אַז איך בּין מעהר זינדיג פאַר אייך; דעריבּער לאָזט זשע אייך נישט. האַלט מלחמה מיט איהם און גיעט אייך נישט אונטער. ניין, מ'טאָר איהם נישט געבּען קיין בּת-ישראל. זי וועט געבּוירען מיט איהם שדים רחמנא ליצלן. דערבּאַרעמט אייך און האַלט אויס דעם נסיון. נעמט נישט דאָס גאָלד און זילבּער. — —

מענדעל איז שטעהן געבּליבּען. די פּרעמדע שטימע האָט איהם דערמאָנט אין חיה רויזעל, אין רחל'ען. און נאָך מעהר איז ער ישתומם געוואָרען, וואָס דער גע-בּונדענער יונגערמאַן האָט אַנגעצויגען זיינע געדאַנקען. ער האָט זיך אויפגע-הערט יאָגען מיט'ן אָפיציר און זיך אוועקגעשטעלט מיט זיין גאַנצע תקיפות, ווי ער איז געוואַהנט געווען. ער האָט זיך אויסגעגלייכט ווי אַ ווירע, אויפ-געהויבּען דעם קאָפּ און מיט פאַר-שיכור'טער דעצידירטקייט פון איינעם, וואָס ענטשליסט זיך צו אַ גרויסער אַנגסטפולער זאַך, נישט אָבּגעבּענדיג זיך אַפילו קיין דין וחשבון - האָט מענ-דעל אויסגעשריגען:

— יאָך וויל נישט קיין געלד. יאָך פערקויף נישט קיין קינדער. דו קענסט מיט מיר טוהן וואָס דו ווילסט און יאָך וועל דיר מיין טאָכטער נישט געבּען. אפשר בּיי אייך פיהרט מען אַזעלכע מסחרים. מעגליך אין אייערע קאַנטען רויבּט מען צו מיידלעך. יאָך וועל עס נישט דערלויבּען. דו וועסט מיר מיין קינד נישט צו-נעמען. מוחל דיין גאָלד און זילבּער, יאָך שפּיי אויף דעם —

דאָ האָט מענדעל זיך צעלאַכט. ער האָט גענומען אינערליך פּיבּערען. מ'האָט עס דערקענט און זיין געלעכ-טער, וואָס איז געווען פיל מיט ש־עק און גלייכצייטיג מיט אַנגעשטרענגטער און פון אַלע רמ״ח אבָרים אַרויסגעפּלייצטע גבורה, וואָס קומט נאָך אַ שווערען, אינערליכען געראַנגעל פון ספיקות און רמה ותולעה'דיקע עניות. צו אויפגע-בּליצטער זעלבּסט-ענטפּלעקונג פון אייגענער גרויסקייט. ער האָט אויפגעצי-טערט פון בּלויזען געדאַנק, אַז ער זעהט דאָ בּעשיינפּערליך דעם שטן. דאָס האָט ער געהאַלטען אויף פאַר אַ גרויסקייט. אמת, אַז אַ סך מענטשען ווערען פערפיהרט פון שטן, אָבּער זיי ווייסען נישט, זיי פּיהלען עס נישט. בּיי איהם איז אָבּער אַנדערש. ער זעהט איהם פּנים אל פּנים און ווייס, אַז ער זעהט איהם און פערשטעהט זיינע קינ-צעלעך. דאָס אַליין איז שוין פאַר מענדלען געווען אַ גרויסקייט, ווייל אויך בּיי צדיקים שטעהט געשריבּען אין די הייליגע ספרים, אַז זייער גרויסקייט איז בּעשטאַנען דערין, וואָס זיי האָבּען זיך דערקענט אויף די פּיעל-געשטאַלטיגקייט אויף די ערמה-פערבּלענדענישען פון שטן. מענדעל, וואָס האָט זיך שטענדיג געהאַלטען פאַר אַ פּשוט'ן יוד, האָט זיך איצט אינגאַנצען געוואָרפען פון שרעק וואָס ער האָט אַזאַ זכיה צו רעדען מיט'ן שטן אויג אויף אויג. דעריבּער ווען ער האָט אַזוי געלאַכט צום אָפיציר זענען איהם די צייהן פון מויל שיער נישט אַרויסגעפאַלען פון אימה:

— העי, דו איינער, יאָך ווייס ווער דו בּיסט; פעטער מ'קען אייך. דערצעהל נישט קיין מעשיות. דו בּיסט פון „יענע" חברה. טשעפּע דיך אָבּ פון מיר —

מענדעל האָט גענומען שרייען אויפ'ן גאַנצען קול: שמע ישראל! נאָכהער האָט ער אויסגערופען נאָך אַנדערע פּסוקים. ער האָט זיך אינגאַנצען פער-געסען און ווידער גענומען לויפען היני-טערווייזלעכטס, בּיז ער האָט זיך פער-טשעפּעט אין אַ בּוים און אַנידערגעפאַ-לען. אויסציהענדיק זיך אין דער גאַנ-צער לענג. דער אָפיציר נאָכגעהענדיג אים טריט נאָך טריט און אַרויפגעפאַלען אויף איהם און דערבּיי דעם קאָפּ זיך גוט צעקלאַפּט אין בּוים. דאָס גאָלד און זילבּער וואָס ער האָט געהאַלטען אין די הענט האָט זיך צעשיט אויפען גראָז.

דער אָפיציר האָט זיך אויפגעהויבּען אַ צעבּלוטיגטער. פון גרויס וועהטאָג איז ער אַריין אין כעס און דערלאַנגט מענדלען עטליכע קלעפּ. נאָכדעם האָט ער אַ בּעפעהל־ געטוהן אין אַ שטרענ-גען טאָן צו די קאָזאַקען:

— אַבּפיהרען אַלע יעוורעיסקע מאָרדעס אין שטאַב אַריין. דאָרט וועלען זיי שוין בּעסער ווערען —

(פאָרטזעצונג קומט)

נייע ביכער

אלחנן וואָגלער: «צוויי בעריאָזעס ביים טראַקט»

מיט אַ צייט צוריק איז מיר אויסגעקומען צו בּאַרירען און אָפּצושטעלען זיך אויף דער טרויעריגער דערשיינונג, וואָס אין דער יודישער ליטעראַטור קומט זייער ווינציג צום אויסדרוק די פאַרבּענרייכע נאַטור. וועגען אַלץ און אַלעמען שרייבּט מען, אַלץ איז פאַר-טרעטען, בּלויז איין זאַך פעהלט — נאַטור: פעלדער, וועלדער, טייכען, לאָנקעס, גערטנער, סעדער, שליאַכען, פייגעל, פלאַנצען, חיות א. ז. וו.

קלאָר, אַז דאָס איז אַ רעזולטאַט פון דער ספּעציפישער לאַגע, אין וועלכער דער יודישער שרייבּער געפינט זיך. קלאָר. דער פאַקט אָבּער — בּלייבּט נישט געענדערט.

און אויבּ האָבּען שוין יאָ אַ טייל פון די פאַר'מלחמה'דיקע שרייבּער און דיכטער, ווי: מענדעלע מוכר-ספרים, שלום-עליכם, אַברהם רייזען, דוד איינהאָרען און ז. סעגאַלאָוויטש אַריינגעבּראַכט אַ ריי נאַטור-שילדערונגען און בּילדער אין דער יודישער ליטעראַטור — איז אָבּער געקומען דער נאָך מלחמה'דיגער שרייבּער, וועלכער איז שוין אינגאַנצען פרעמד מיט דער נאַטור און ער זעהט נאָר דאָס גרויע לעבּען, דעם שווער פאַרהאָרעוועטען אַר-בּייטער, די שמאָלע פאַבּריק-געסלעך פון דער רויכיגער שטאָט, דאָס פייפע-ריי און הודזשעריי פון אויטאָמאָבּילען, בּלאַסע — פון פיין און צער — גע-שטאַלטען, וואָכעדיקע טעג, וואָס איין טאָג איז גרויער פאַרן צווייטען, אַזוי, אַז דעם יודיש-לייענער איז גע-וואָרען שווער צו אָטעמען אין אָט דער פאַרשטויבּטער ענגער לופט און — ער האָט אָנגעהויבּען בּענגען נאָך אַ גרין גרעזל, נאָך אַ שמעקענדיק בּלימל און נאָך אַ ריין ווינטל.

אמת, אַז אויך דאָ איז פאַרהאַן אַ קליינער אויסנאַהם: רחל קאָרן, קלמן ליס, מ. ד. גיסער און י. פּאַפּיערניקאָוו, וועלכע האָבּען דאָ און דאָרט געבּרענגט צו שלעפּען עטליכע בּעז-צווייגלעך, ווינשל - בּוימער, בּלומען, פרוכטען, וואַסערלעך, מיט איין וואָרט: אַריינגעבּראַכט אַ בּיסל פרישן גרינוואַרג אין דער יונגער יודישער פּאָעזיע. אָבּער דאָס אַלץ איז אַזוי צופעליג און דער עיקר: אַזוי ווינציג, אַז עס זעהט זיך קוים אַרויס.

איז אָט דעם גרויסען בּלויז האָט איצט אויסגעפילט אלחנן וואָגלער מיט זיין ניי בּוך: „צוויי בּעריאָזעס בּיים טראַקט". בּלויז אין איין קאַפּיטל האָט איהר: מימאָזען, רויזן, מאַרגאַריטקעלעך, פיאָלקעס, ליליעס, קאָרנבּלימלעך, גע-אָרגיניעס, מיי-גלעקלעך, כריזאַנטעמעס, פאַרגעס-מיך-ניט, נאַרציזען, רויטער מאָן, קאָנישינע, און איצט: קאַרשנבּיימער, מאַלינעס-בּיימלעך, גערשטנפעל-דער, אָזיערעס, טייכען, שליאַכען, בּעריאָזעס, יוליעס, און נאָך און אַזעל-כע מינים, וואָס זענען אין דער יודישער ליטעראַטור, לידער, בּיז איצט אומבּאַקאַנט געווען.

עס וואָלט אָבּער געווען אַ טעות צו מיינען, אַז וואָגלער פיהרט דאָס אַלץ אַריין צוליבּ עפעקט, אָדער צוליבּ גראַם — נ יי ן, שטעלט וואָגלער אַוועק אַ בּלימל אָדער אַ בּוימל — איז עס אַ טאָן אין דער גאַנצער סימפאָניע, וואָס הייסט: „דער אַלטער ווינט און דער יונגער ווינט". און נאָך עפּעס: אַז איהר לייענט וועגן אַ בּלימעל בּיי וואָגלערן, איז עס נישט סתם בּאַקענט זיך מיט אַ טערמין, נאָר בּאַקענט זיך מיט דער פאַרבּ, געשמאַק, אויסזעען און אַפילו מיט דער ראַנגע וואָס די בּלום טראָגט.

אלחנן וואָגלער איז אַן אייגענאַרטיגער דיכטער מיט אַן אייגענעם טאָן, אייגענעם נוסח און חוץ דעם — דער רייכסטער און קלוגסטער דיכטער. רייך — ווייל צו אים געהערען: פליינען, טראַקטען, אָזיערעס, מיענטע-לאָנקעס, פּאַסיעקעס מיט פּאַזעמקעס. נוסחעלדלעך סאָסניאַקעס א. ז. וו. און קלוג: ווייל ווי שלמה המלך — לויט דער לעגענדע — פאַרשטייט וואָגלער די שפּראַך פון פויגעל, וואַלד, בּוים, טראַקט, ווינט וכדומה.

„צוויי בּעריאָזעס בּיים טראַקט" איז אַ בּוך, וואָס איז פול מיט מעטאַפאָרען. אַ בּוך, אין וועלכען עס ווערט פאַר-מענטשלעכט די נאַטור. דער מחבר פערזאָניפיצירט דאָ אַלע נאַטור-עלע-מענטען און דערשיינונגען, וועמען ער שרייבּט צו אַלע מענטשליכע שוואַכקייטן.

אייגענטליך וואָלט דאָס בּוך גע-דאַרפט אָטעמען מיט פרייד — איז דאָך דער גרונט - מאָטיוו: נאַטור. דאָך... וויעט פון יעדען זייטל מיט טיפער עלעגיע, מעלאַנכאָליע און מרה-שחורה. דאָס איז אפשר דערפאַר, וואָס דער דיכטער האָט דערקענענדיג דאָס לעבּען, דערקענענדיג די מענטשען, אין וועמען ער האָט זיך ביטער אַנטוישט — אַנטלאָפען פון דער שטאָט און צו-געשריבּען אַלע ביטערנישען און אַנ-טוישונגען דער נאַטור. אַזוי אַרום האָבּן מיר דאָ און דאָרט אַ טיפזיניגען פאַבּל, אַ רמז, אַן אַנדייטונג און אַ סך אַלע-גאָרישע מאָמענטען, וואָס בּאַציען זיך צו אַ געוויסער צייט און געגענט („דעם שליאַכס יחוס").

אין אַ סך קאַפּיטלען אַנטפּלעקט זיך פאַר אונז דער מחבר, ווי אַ סאָציאַ-לער דיכטער, וואָס איז דורכגענומען מיטן גורל פון די ליידענדיקע און גע-פּלאָגטע מאַסען און טראָגט צוגלייך אַ שרעקליכען האַס צו די הערשער און בּאַדריקער. („ווּיאָ, וויאָ פערדעלעך").

וואָגלער איז אַ זוכער פון יושר. או-מעטום זוכט ער איהם: בּיי די ווייסע גערודפטע ציגען, בּיי דער וואָראָנע, בּיים ראובן קאַטער, בּיי די ווערעמלעך און ציטערענדיקע האָזען, בּיים פערד, בּיים געלען קאַנאַרעק, בּיים הונט און אַנדערע בּעל - חי. י ע ד ע ן פרעגט ער אויף יושר, אָבּער אַלע ענטפערען: ניין, נישטאָ קיין יושר.

הערט ווי דער דיכטער שניידט אָפּ בּיים ראובן קאַטער:

נאָבּהער האָט ער געטראָפען אין פליין אַ ראובן
קאַטער אַ קאַליקן —
אלקנה האָט אָפּגעפליקט אַ שטיק פון זיין אַלטען
פינדזשאַק —
דעם חולה'ס פוס פאַרבּונדען, נאָר אַ לוין בּאַקומען
פון גאַליקן
קאַט — אַ גילדענעם רענדל - אַ דראַפּע אין בּאַק.

דאָס פערד ענטפערט:

– יושר פאַראַן איז נאָר פאַר דער סטאַדאַלע,
אָבּער אונז בּעלי-חיים'לעך איז שלעכט —
מיר טרייבּט און שמייסט דער בּאַלעגאַלע,
נאָר איך ווייס, אַז ער אַליין איז אויך אַ קנעכט.

דעם קלוגסטען ענטפער גיט אָבּער דער הונט:

מיינע בּרידערס ציינער און איינזאַמקייט איז זיי-
ער וואָפּן,
און דאָס געוועהר קענען זיי דאַרף זיין: מיטגע-
פיהל און פאַרשטיין;
אָבּער די יעניגע וואָס ווילען זיי מיט קוילען באַ-
שטראָפען —
צילען די בּיקסען קענען זיך אַליין!

(„דער שליאַך דערציילט
דעם נוסבּיימל אַ מעשה")

עס בּעט זיך ממש נאָך און נאָך אַ פּאָר שורות אַרויסצונעמען, אָבּער... וואָס פריער? — אַז יעדעס קאַפּיטל איז בּאַהויכט מיט אַ קינסטלערישען — מיט אַ וואָגלערישען — אָטעם.

אַ סך האָבּען אין אָנפאַנגס, ניט וויי-ענדיג געוואוינט מיט וואָגלערס אַרכי-טעקטאָניק, געפּרובּט זיך קרומען: „אַזעלכע בּרייטע צעצויגענע שורות" — אָבּער ווען מען האָט זיך נאָר אַריינ-געלייענט אין די ערשטע סטראָפען, דערפילט מען ערשט די וואונדערליכע מוזיק, וואָס הייסט: וואָגלער-דיכטונג.

צום סוף דאַרף נאָך דערמאָנט ווערען וואָגלערס געבּראַכטע לאָקאַליזמען, וואָס גיבּען פאַקטיש צו אַ סך חן און קאָ-לאָריט אונזער ליבּער ירושלים-דליטה— ווילנע; די סלאַוויזמען, וואָס שטרייכען אונטער דעם ספּעציפישען כאַראַקטער און פאַרבּ פונם ווייסרוסישען פייזאַזש און דער עיקר — זיין פּאַטעטיש-מעטאַפאָרישער אַריינפיר, וואָס שוין פאַר דעם אַליין איז אים געקומען די פּרעמיע.

גבריאל ווייסמאַן.

ד״ר ה. גוטמאַן.

פאַר דער אָרימער מוטער און איהר זויג-קינד.

(אַ פאַר ווערטער צום ענטשטעהען פון דער בעראַטונג׳ס-שטעלע פאַר אָרימע מאַמעס און זויגענדע קינדער ביים היגן יודישן שפּיטאַל אלס אָבט. פון „טאָז״)

אין קאַמף מיט דעם פערשפּרייטען זיך פון אנשטעקענדע קראַנקהייטען שפּילט אַ גרויסע ראָל די היגיעניע. דאָרט וואו עס איז אַ ברודיג, דאָרט וואו דאס וואַשען זיך איז אַ זעלטענהייט און פערשידענע אינזעקטען האָדעווען זיך, מעהרען זיך לייכט — דאָרט ווערט די נעסט פון קלעפּיגע קראַנקהייטען. בעקומט זיך אריין אַ קרענק אין אַזאַ אָרט אַ שמוציג׳ס — האָט דאָ דער מלאך - המות די גרעסטע שליטה — און זי צעשפּרייט זיך, לויערט מיט דער גרעסטער שנעלקייט אויף אַלע ארומיגע שטובען.

איבער דעם אין אַ צייט פון אַן׳עפּידעמיע צעשפּרייט זי זיך אַממייסטען אין די אָרימע קוואַרטאַלען, אָרימע געסלעך. דאָרט וואו עס ווערט נישט געלייגט קיין אַכט אויף דער ריינקייט פון שטוב און קינדער, דאָרט וואו די קינדער וואַלגערען זיך אין שמוץ אַ גאַנצען טאָג און קומען אין קאָנטאַקט מיט אַנדערע קינדער, וועלכע ברענגען פון זייערע היימען פערשידענע קויטיגע זאַכען, אנגעשטעקטע מיט באַקטעריען — דאָרט צעפלאַקערט זיך די עפּידעמיע זומער צייט, ווען עס קומען-אויף פערשידענע פרוכטען און זיי ווערען נישט געוואַשען, נישט גערייניגט איידער מען נעמט זיי אין מויל אריין — זיי קומען דאַך אין בעריהרונג איידער זיי קומען צום קאָנסומענט — מיט פערשידענע הענד, ברודיגע, אַנגעשטעקטע מיט מיקראָבען און זיי זענען די סיבה פון פערשפּרייטען אנשטעקענדע קראַנקהייטען. שפּילט דאָרום די היגיעניע אַ ערשט קלאַסיגע בעדייטונג. זי שאַפט דעם רעזערוואואַר-קאַפּיטאַל פאַר דעם געזונד.

לופט פרישע, זויבערקייט — דאָס שאַפט דעם כלי-זין, די שווערע אַרטילעריע צו בעקעמפען דעם שרעקליכען שונא — די באַקטעריען, וועלכע האָבען נאָר אַ תיקון דאָרט, וואו די לופט איז אַ שטיקענדע און ס׳איז ברודיג.

זומער, ווען ס׳איז וואַרים, שאַפען די פערשידענע פערפּעסטעטע פּראָדוקטען, וואָס וואַלגערען זיך אין די גאַסען, אַ גוטען פעלד פאַר צעפאַלונג׳ס-פּראָצעסען וועלכע שאַפען דעם אונטערשלאַק פון די שפּעטערע עפּידעמיעס.

צום בעדויערען לאָזט זיך עס בעמערקען ביי די יודישע מאַמעס, וואָס אַנשטאַט צו עפענען ברייט די פענסטער צו געניסען פון דער פרישער לופט האָבען זיי מורא פאַר אַ „צוג״ און האַלטען פערקלאַפּט די טהירען. די לופט איז אַ שטיקענדע און דאָס איז טאַקע די סיבה, וואָס אין אַזעלכע שטובען, נישט איבערגעלופטערטע, זענען דאָ מעהר קראַנקע.

בעזונדערס אין די אָרימע שטובען, וואו עס איז נישט דאָ אַ מעגליכקייט אַריינצופאַהרען אויף דער פרישע לופט איז עס מעהר נויטיג אויסצוקלערען די עלטערען, ווי ווייט שעדליך דאָס האַלטען פערמאַכט די טהירען און פענסטער איז פאַר די קינדער. כדי די קראַנקהייטען זאָלען זיך נישט פערשפּרייטען איז נישט גענוג, וואָס מען היילט און מען צערטעלט זיך ארום דעם חולה, נאָר מען דאַרף פיהרען אַ מלחמה מיט די מאַמעס און געבען זיי צו פערשטעהן, ווי ווייט ריינקייט שפּיעלט אַ ראָל אין דער פּראָפילאַקטיק אויסצוהיטען זיך און נישט דערפיהרען דערצו, אַז עס זאָל אויסברעכען אַ עפּידעמיע; און אויב עס געפונען זיך קראַנקע — איז ווי ווייט מעגליך נישט קומען מיט זיי אין קאָנטאַקט, כדי נישט אַהיימצוברענגען די קרענק און אַנצושטעקען די קינדער. עס טרעפט זיך אָפט, דאָס דער זעלבער וואָס קומט אין קאָנטאַקט מיט דעם קראַנקען — ווערט אַליין נישט קראַנק; ער קאָן האָבען אין זיך אַ ווידערשטאַנדקראַפט צו בעקעמפען די באַקטעריען, און אַנדערע וואָס קומען אין בעריהרונג מיט איהם, מיט דעם כלומר׳שטען געזונטן — ווערען אַנגעשטעקט: דאָס זענען די אַזוי-גערופענע באַצילען-טרעגער און זענען פעהיג צו פערשפּרייטען פערשידענע קלעפּיגע קראַנקהייטען. און אַממעהרסטענ׳ס איז עס שעדליך פאַר קינדער אָרימע. דער אָרגאַניזם איז אַ שוואַכער, אויסגעצעהרט פון הונגערען און נישט בעקומען די געהעריגע צאָהל קאַלאָריען און וויטאַמינען, וואָס פאָדערט זיך פאַר דער געהעריגער ענטוויקלונג עס האָט נישט דאָרום די ווידערשטאַנדספעהיגקייטען און עס איז אויסגעשטעלט גיכער קראַנק צו ווערען ווי אַ דערוואַקסענער. איז עס אַ גרויסע זאַך, ווען מען קלערט-אויף אַזאַ מוטער, ווי ווייט פון איהר אַליין איז אָבהענגיג דער גורל פון קינד׳ס געזונד.

שפּילט די פּראָפילאַקטיק ד. ה. די מעטאָדען פון דערהיטען זיך, אַז עס זאָל נישט קומען צו קיין קרענק, אַ גרויסע ראָל. איבער דעם האָט אַ גרויסע בעדייטונג די בעראַטונג׳ס-שטעלע פאַר אָרימע מאַמעס, וואו מען קלעהרט זיי אויף, ווי זיי דאַרפען זיך אויפפיהרען; מען בעקומט אַנווייזונגען דורך בילדער ווי ווייט יאָהר-יעהרליך, פערכאַפּט די עפּידעמיע קרבנות, טאַקי אין די רייהען פון די שמוציגע קוואַרטאַלען.

לעצטענס האָט זיך אויך אין ראַדאָם ביים יודישען שפּיטאָל אלס אַן׳אָבטיילונג פון „טאָז״ געעפענט אַזאַ בעראַטונג׳ס-שטעלע, אונטער די אַנפיהרונג פון דער פרוי ד״ר קרימאַלאָווסקאַ, וואו עס געפונט זיך אויך אַ פפלעגערין.

דאָרט ווערען אַנגענומען די אָרימע מאַמעס מיט די זויגענדע קינדער עטליכע מאָהל אין וואָך. די קינדער ווערען אונטערגעזוכט. עס ווערט פערצייכענט זייערע אַדרעסען און זיי געפונען זיך אונטער דער שטענדיגער אויפזיכט פון דער דאָקטאָרין און פפלעגערין. עס ווערען געגעבען די מאַמעס כסדר אַנווייזונגען, ווי אַזוי זיי דאַרפען זיך פיהרען אין שטוב און האַלטען ריין די קינדער. די קינדער ווערען קאָנטראָלירט צי זיי זענען ריין און אויב נישט — ווערען זיי אויף דעם אָרט גלייך געבאָדען; ווערען געמאָסטען, געוויגען — אויב די וואָג פון קינד פאַלט — זעהט מען די סיבה. מען לייגט אַ גרויסע אַכט אויף די דיעטע פון קינד, וואָס אויב זי ווערט נישט ווי געהעריג אָנגעהיטען, איז עס גורם צום ענטשטעהן פון פערשידענע שווערע מאָגען-קראַנקהייטען, בעזונדערס אין די זומער-מאָנאַטען.

די סטאַציע פערמאָגט צוויי צימערען זויבערע, ליכטיגע, זעהר שעהן-איינגעאָרדענטע, וואו עס געפונט זיך אויך אַ וואַנגע צו באָדען די קינדער, אַ וואָגעלע און אַנדערע נויטיגע מכשירים.

אָט דערצעהלט מיר די פרוי ד״ר קרימאַלאָווסקאַ אַ פאַקט, וואָס עס איז ווערט צו פערנאָטירען.

אין דער סטאַציע איז געקומען אַ מוטער מיט אַ 9-חדשים׳דיג קינד. צווישען די רייד איז מען געוואָהר געוואָרען אַז דאָס קינד איז אין לעבען איינמאָהל געוואָרען געבאָדען. די מוטער האָט מורא געהאַט, אַז דאָס קינד זאָל זיך חלילה נישט „פערקיהלען״ און געהאַלטען אין שמוץ עס 9 מאָנאַטען. ערשט ווען מען האָט דער מוטער אויפגעקלעהרט, ווי געפעהרליך עס איז פאַר דעם קינד — האָט זי גלייך איינגעשטימט עס אויסצובאָדען און צוגעזאָגט יעדען טאָג אַליין דאָס זעלבע אין שטוב צו טהון.

אַ סך האָט צו זאָגען דאָס. וואָס אַזאַ בעראַטונג׳ס-שטעלע איז אַ יודישע; די מוטער פיהלט זיך ווי אין אַ אייגענער סביבה, זי גייט אריין אין דער סטאַציע אָהן מורא, זי בעקומט צוטרוי צום דאָקטאָר און פפלעגערין, קאָן זיך אויסדריקען אויף יודיש וואָס איר קימערט און וואָס בעדראָהט איהר קינד.

קיינער האָט נישט די מעגליכקייט ווי אַ אָרצט צו קומען אין בעריהרונג מיט די אָ ר י מ ע מ א מ ע ן און צוקוקען זיך, ווי ווייט אָט טאַקע דער פּראָפילאַקטיק-סיסטעם איז בכוח צו פערקלענערען די צאָהל קראַנקע, דאָס יאָגען זיך נאָך פרנסה איז טאַקי זעהר שווערליך און פאַרנעמט ניין צעהנטעל פון טאָג, אָבער מען דאַרף זיי אויפקלערען ווי ווייט וויכטיג איז אָט די שעה ארומפאָרען זיך ארום דער ריינקייט פון שטוב און קינד. געזונטע קינדער שאַפען די קאַדרען און פונדאַמענט פון די שפּעטערע רייהען פון אַ געזונד און ענטוויקעלט פאָלק.

האָט דערום דאָס עפענען פון אַזאַ סטאַציע אין ראַדאָם, אַ ערשטקלאַסיגע בעדייטונג און די איניציאַטאָרען ווי דעם ד״ר קעלערוואָרם, פרוי ד״ר קרימאַלאָווסקאַ, ד״ר טאַובענפעלד קומט אַ גרויסען יישר כוח. עס איז צו פערצייכנען, אַז באַזונדערס האָט זיך אַ סך מיה געגעבען דער חשוב׳ער ד״ר קעלערוואָרם, וועמען עס איז פשוט געגאַנגען בנפשו, אַז די סטאַציע זאָל וואָס שנעלער ווערען געעפענט, נישט קוקענדיג אויף אַלע שטערונגען, אויף וועלכע מען האָט אַנגעטראָפען. זעהר אַ שענער טהאָט איז עס פון דער געעהרטער פרוי ד״ר קרימאַלאָווסקאַ, וואָס האָט אָפּפערוויליג איבערגענומען די לייטונג פון דער זעהר נוצליכער אינסטיטוציע.

אַנגעקומען אין רעדאַקציע.

אלחנן וואָגלער: „צוויי בעריאָזעס ביים טראַקט״. (פּאָעמע).

דאָס איז אַ פּרעכטיגער באַנד לידער אַנגעלאָדען מיט מעטאַפאָרען און הויך-קינסטלערישע וויזיעס.

אלחנן וואָגלער ווערט פערערעכענט פאַר איינעם פון די אַנגעזעהענסטע יונגע יודישע דיכטער. זיין בוך האָט דאָס חיינטיגע יאָהר בעקומען די פּרץ-פּרעמיע צוזאַמען מיט די דיכטער יוסף רובינשטיין און חיים סעמיאַטיצקי.

די הילע איז געצייכענט דורך דער ווילנער מאַלערין רחל סוצקעווער.

שוין אין היינטיגען נומער פון אונזער צייטונג געפינען די לעזער אַ גרעסערע אָבהאַנדלונג וועגן קינסטלערישען ווערק.

„די אייביגע שטים פון די נביאים״ (פרייע איבערדיכטונג פון מ. ד. ווידרעוויטש)

אין בוך קומען אריין אַ סעריע פרייע איבערדיכטונגען פון ישעיה, ירמיה, עמוס, עבדיה און תהלים.

דאָס בוך איז ביים היינטיגען טאָג אַ יקר-המציאות, ווייל עס דערמעגליכט צו בעקענען דעם לייענער מיט די גרויסע שאַפונגען פון אונזערע נביאים.

די הילע צום דאָזיגען בוך איז געצייכענט דורכן בעקאַנטען קונסט-מאַלער פעליקס פרידמאַן.

אין די נאָהענסטע-נומערן פון אונזער צייטונג קומט אַ גרעסערע אָבהאַנדלונג פון דאָזיגען בוך און זיין מחבר.

אַ סעקציע פון יודישע אויטאָבוסען-אייגענטימער.

ביים סוחרים-פעראיין זשעראָמסקי 17 האָט זיך געשאַפען אַ סעקציע פון יודישע אויטאָבוסען-אייגענטימער.

אויף דער ערשטער גרינדונג׳ס-פערזאַמלונג, אונטער דער פאָרזיץ פון ה׳ ש. כוואַט, האָט אויספיהרליך רעפערירט דער ה׳ שוואַרצבערג איבער דער נויטווענדיגקייט פאַרוואָס די יודישע אויטאָבוסען-בעזיצער׳ס מוזען זיין פעראייניגט און אַנגעשלאָסען אין אַן׳אָרגאַניזאַציע.

מיין ווייב זוכט אַ האַנט!...

פון דער סעריע: „עונג-דאַטשע״

פון י. אַבערזשאַנעק

איך זאָג אייך. איהר הערט, ס׳איז ריכטיג וואָס די וועלט זאָגט: אַז ס׳איז אויפגעלייגט אַן אומגליק, קומט עס אָהן אַ סערטיפיקאַט. עס קומט דורך דער טיר, דורכן פענסטער, דורכן דאַך. אַמאָהל קומט דאָס אומגליק פון אַן אויטאָ, פון אַ באַלקאָן, פון אַ געזימס און צו מיר איז דאָס אומגליק געקומען דורכן מויל; כ׳האָב איינמאָהל אין מיין לעבען אַרויסגערעדט צוויי נאַרישע ווערטער „הרי אַת״ מוטשע איך מיך צוליב די צוויי נאַרישע ווערטער דאָס גאַנצע לעבען, און איך בין עס נאָך נישט פטור.

איך בעט אייך, זאָגט מיר וואָס פאַראַ ווייבער זענען עס היינט דאָ אויף דער וועלט? אונזערע באָבעס זענען דאָך אויך געווען ווייבער, נו, האָבען אונזערע זיידעס, צי אונזערע טאַטעס געהאַט אַזעלכע געברענטע צרות פון זייערע ווייבער? אונזערע מאַמעס האָבען געוואוסט פון „איין-מאַן-סיסטעם״, און אונזערע היינטיגע ווייבלעך ווייסען פון „איין-קינד-סיסטעם״... אונזערע מאַמעס האָבען געוואוסט, אַז ווינטער שלייסט מען פעדערען פון די שבת׳דיגע גענזלעך, חנוכה לאָזט מען אויס שמאַלץ אויף פּסח, זומער שטעלט מען אָן ווישניאַק און ווימפּעלעך-ווין, שבת נאָכמיטאָג זיצט מען ביי דער צאנה וראנה, שבת פאַרנאַכט זאָגט מען מיט כונה:

„גאָט פון אַברהם און פון יצחק און פון יעקב, דער ליבער שבת קודש גייט אַוועק, ער נעמט דעם בעכער אין דער רעכטער האַנד, און מאַכט אַ ברכה איבער׳ן גאַנצען לאַנד, מ׳זאָל האָבען אַ גוטע וואָך, אַ פריילעכע וואָך, אַ מזלדיגע וואָך, אַ געזונטע וואָך אָמן ואָמן סלה״.

איי, איי, זענען דאָס געווען ווייבער, זאָל איך מיר שוין האָבען אַזאַ יאָהר. וואָס דען די היינטיגע פלאַנדרעס? וואָס, מ׳שטיינס-געזאָגט, ווייסען זיי? צו וואָס האָבען זיי דען אינגאַנצען חתונה? דאָס נעמען זיי דאָך נאָר אַרויס אַ פּאַטענט, אַ קאָנצעסיע, זיי זאָלען מעגען טהון אויף אַ לעגאַלען, אַ כשר׳ן וועג דאָס וואָס די מיידען טהון אויף אַן אונלעגאַלען וועג. וואָס האָבען זיי, די היינטיגע ווייבלעך עפּעס אַן עול צוצונייהען אַ קנעפּעל צו אַ העמד, אַ בענדל צום מאַנ׳ס גאַטקעס. זיי פערצערעווען דען אַמאָהל אַ שקאַרפּעטקע, זיי פעררעכטען אַמאָהל אַ זאָק? טאָמער לאָזט זיך זיי אַראָפּ אַן „אָטשקע״ פון די זיידענע זאָקען, וואַרפט מען זיי אַוועק און מ׳קויפט אַנדערע, און פאַרוואָס נישט, עס קאָסט זיי טייערער? זיי האָבען דאַך אַ פערדעל ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, איז ער נישט קראַנק און שוואַך צו האָרעווען.

ניין, נישטאָ היינט אַזעלכע ווייבער ווי עס זענען געווען אונזערע באָבעס, ווי אונזערע מאַמעס זענען געווען. ווען האָבען אונזערע באָבעס געוואוסט פון אַזעלכע זאַכען ווי די היינטיגע ווייבעלעך? אדרבא, זאָגט מיר, אייער באָבע האָט אויך געוואוסט ווינטער פון זאַקאָפּאַנע, און זומער זיך טוב׳לען אין ים? אייער באָבע איז אויך אַרומגעגאַנגען אין בלויע הויזען מיט רויטע לאַמפּאַסען, ווי אַן אויסגעדינטער דראַגונער להבדיל? אונזערע באָבעס זענען אויך געגאַנגען אין הויזען, אָבער בלויע הויזען מיט רויטע ליאַמפּאַסען, און דערצו פריי און פראַנק אָהן שום בושה אין די אויגען — ווען איז דאָס געהערט געוואָרען?...

היינט איז געקומען אַזאַ צייט לא עלינו, ס׳איז הפקר פּעטרישקע.

און דאָס ערגסטע איז זומער. זומער מאַכט מען זיך „וויגאָדנע״. קומט איהר אויף אַ פּליאַזשע, האָט איהר אַ „וויי-דאָק״, אַז מען זאָל בעהיט און בעשירמט ווערען. עס שווינדעלט אייך פאַר די אויגען: ווייבער און מענער ווי אָדם און חוה אין גן-עדן — הפקר, הפקר-פּיעטרישקע!..

אַקעגען וואָס זאָג איך דאָס? איך זאָג דאָס אַקעגען מיין אייגענע אשה. דאַכט זיך אַ גוטע, אַ וואוילע, אַ סקראָמנע יודענע. זי ברענט זיך נישט אויף דער פּליאַזשע, זי נוזשעט זיך נישט אין זאַמד, זי גייט נישט אַרויס אין בלויע הויזען מיט רויטע ליאַמפּאַסען ווי אַן אויסגעדינטער דראַגונער; האָט זי אָבער אַ אַנדערען חסרון: עס ציהט זי צום דאָרף. אָהן אַ ליעטניסקע קאָן זי נישט לעבען. זי וואַרט נישט ביז שול-פּעריע, ביז סוף יוני, זי לאָזט זיך אין דאָרף אריין אין מאַי. מאַי, זאָגט זי, איז דער שענסטער חודש ווען מ׳קען סקאָזשישטשען פון דער מאַיאָווע פּאָוויעטשע...

נו, איז עס שוין ביי מיר אַ חק. יעדען מאַי, נעמט זי דאָס קליינוואַרג, פּאַקט איין דאָס ביסל קליידלעך, שלאָפראָקעס, פּיזשאַמעס, דעם האַמאַק, דעם ליעזשאַק, אַ שעכטל וואַזעלין, וואָס איז אַ סגולה צו כאַפּען אַ שנעלען „זענג״ פון דער זון — און אַדיאַזדו!...

אַזוי איז עס יאָהר ב׳יאָהר. היי-יאָר אָבער איז געקומען אַ שטיקל זמיאַנע. מיין יודענע איז געבליבען אין ראַדאָם. פאַרוואָס? צוליב צוויי טעמים: ראשית, ווייל ס׳איז לאו מעות ב׳דאָס, ס׳איז ביים עולם „חסרון כיס״. קיין וואַקסען נעהמט מען אויך נישט, און טאָמער נעמט מען יאָ שוין אַ שמערגעלע, מוז עס זיין עף-עף, פּרימאַ שבע פּרימאַ, ער מוז האָבען אַ טאַטען מיט אַ שמו, זשיראַנטען ווי די בערען. און דערצו איז נאָך איצט אַ נייע צרה. די פּויערים אין דאָרף האָבען זיך אָפּגעלערענט פון אונזערע ראַדאָמער ווירטסלייט: זיי הייסען זיך משלם׳ען „ז׳גורי״. איידער מען ציהט זיך אריין מוז מען באַצאָהלען ווי אַ טאַטע פאַראויס דאָס גאַנצע געלט. נו, האָב איך אין הסכם מיט מיין יודענע באַשלאָסען היי-יאָהר צו בלייבען אין ראַדאָם.

— ביילע רחל׳ע — האָב איך געזאָגט צו מיין יודענע — היי-יאָהר וועסטו זיין אין שטאָט. דו ווייסט דאָך וואָס עס טוט זיך. ס׳איז אַ צרות רבים. און צרות רבים, איז חצי נחמה. דיין טרייסט וועט זיין, וואָס דו וועסט היי-יאָהר נישט זיין קיין „וו׳יאַנטעק״. אַ סך סטאָלע ליעטניקעס, וועלען היי-יאָהר כאָליע אין דער היים.

האָט מיין יודענע מסכים געווען צו בלייבען היי-יאָהר און נישט צו פאָהרען אין דאָרף אַריין. געמיינט האָב איך, אַז איך וועל שוין היי-יאָהר פטור זיין פון דעם עונג דאַטשע; פון די רעסטאָראַן-מיטאָגען, פון דעם פליהען אויף די באַהנען, פון דעם לויפען משוגענערווייז מיט די טשעמאָדאַנעס, און אַנדערע צרות. אַזוי האָב איך געמיינט. אָבער אויסגעלאָזט האָט זיך אַנדערש: אַזוי לאַנג ווי עס זענען געווען קיהלע וועטערען, האָט זי געשוויגען. ווי נאָר אָבער זי האָט באַקומען דעם ערשטען „בריה״ פון דער זון, האָט זי גענומען מאַכען איהרע אויסגעפּרובטע קונצען.

אַמאָהל האָט איהר גענומען רייסען אַ האַנט, אַמאָהל די פּלייצעס. און געריסען האָט עס איהר דווקא ביינאַכט. האָב איך אינמיטען שלאָף געמוזט זיך אוועקשטעלען רייבען מיט טערפּעטין און אַנדערע שמירעכצען. אַמאָהל ווידער איז איהר געוואָרען „דושנע״. האָט זי אינמיטען נאַכט אויפגעפּראַלט די פענסטער, אַמאָהל האָט זיך ביי איהר אַנגערופען די לעבער.

הקיצור, איך האָב געזעהען, אַז דאָס שפּיל איז פאַרן טייוועל, אַז סוף כל סוף וועל איך מוזען דינגען אַ זומער-וואוינונג, האָב איך מיר געטראַכט: וואָס זאָל זיין שפּעטער, זאָל זיין איצט, און איך האָב געדינגען אַ זומער-וואוינונג.

(סוף זייט 6)

ראַדאָמער בעפעלקערונג דריקט אויס איהר גרייטקייט צו פערטיידיגען די רעכט אויפ'ן ים.

זונטאָג, אין צווייטען טאָג פון „ים-יום-טוב”, האָט דורך די גאַסען פון שטאָדט געצויגען א גרויסער פּראָפּאַגאַנדע-צוג מיט'ן אָנטייל פון פאָרשטעהער פון דער מאַכט, פון די אונאָבהענגיקייט'ס-אָרגאַניזאַציעס, אָבטיילונגען פ. וו. און דרושינעס פון ל. מ. ק. און פאָרשטעהער פון געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציעס, מיט פעהנער און טראַנספּאַרענטען.

אויף די טראַנספּאַרענטען האָט מען געזעהן היי-יעהריגע לאָזונגען פון ים-יום-טוב: „מיר וועלען זיך נישט לאָזען אָבשטופּען פון באַלטיק” „אוועק פון דאַנציג”.

דער צוג האָט אָנגעטראָפען אויף א ספּאָנטאַנישע רעאַקציע פון פערזאַמעלטען אויף די גאַסען פּובליקום.

נאָכן לעגען א קראַנץ פאַרן לעגיאָנען-דענקמאָל אויפן לעגיאָנען-פּלאַץ (פריהער קיילעכדיגער מאַרק) איז אָנגענומען געוואָרן א רעזאָלוציע, וועלכע דריקט אויס די גרייטקייט פון דער ראַדאָמער בעפעלקערונג צו פערטיידיגען די פּוילישע רעכט אויפן ים און די נויטווענדיגקייט צו פערשטאַרקען די ים-קראַפט.

די רעזאָלוציע איז איבערגעגעבען געוואָרן דעם ראַדאָמער סטאַראָסטע ה' מיעשקאָווסקי.

דער סכסוך אַרום די סעזאָהן-אַרבייטען אין שטאָדט.

די אַרבייטער פאָדערן צו פאַרגרעסערן די צאָהל אַרבייטס-טעג: פון 4 אויף 6 טעג איז דער וואָך.

שוין א גאַנצען זומער ווערען אין שטאָדט אויסגעפיהרט פערשידענע סעזאָהן-אַרבייטען. צ.ב. אנד. ווערען די גאַסען: פּלאַץ דריטער מאַי און מאָניושקי אינגאַנצען איבערגעבויט און אויף דאָס ניי ברוקירט.

די לעצטע טעג איז אַרום אָט דער סעזאָהן-אַרבייט אויסגעבראָכען א סכסוך. דאָס איז געשעהן צוליב דעם, וואָס די אַרבייטער פאָדערן אַרבייט 6 טעג אין דער וואָך. די לעצטע צייט האָבען זיי געאַרבייט נאָר 4 טעג און צוויי טעג געווען אַרבייטסלאָז. די אַרבייטער האָבען דערויף נישט בעשטאַנען. און כדי צו דעמאָנסטרירען זייער פאָדערונג האָבען זיי איבערגעריסען די אַרבייט.

כדי די דאָזיגע פראַגע זאָל וואָס שנעלער געלעזט ווערען, האָבען די אַרבייטער געשיקט א דעלעגאַציע קיין וואַרשא אין מיניסטעריום פון עפענטליכער השגחה און צו דער דירעקציע פון „פונדוש-פּראַצי”.

די דעלעגאַציע האָט אינטערווענירט מכח דעם, אז מ'זאָל זיי געבען אַרבייט 6 טעג אין דער וואָך. זי האָט פאָרגעשטעלט די שווערע לאַגע פון די סעזאָהן-אַרבייטער, פאַר וועלכע דאָס רעדוצירען די אַרבייט אויף א פאַר טעג אין דער וואָך, איז א פיהלענדער קלאַפּ.

די דעלעגאַציע האָט בעלעגט א מעמאָריאַל מיט טויזענד אונטערשריפטען פון די סעזאָהן-אַרבייטער.

אין מיניסטעריום און אזוי אין „פונדוש-פּראַצי” האָט מען דער דעלעגאַציע ערקלערט, אז די מאַכט וועט אַלץ טהון כדי קומען צו-הילף די אַרבייטסלאָזע, וואָס זענען בעשעפטיגט אויף די עפענטליכע אַרבייטען אין ראַדאָם.

מאָנטאָג זענען די אַרבייטער, נאָך א צוויי-טאָגיגער איבעררייס, צוגעטרעטען צו דער אַרבייט.

די אַרבייטער, וואַרטענדיג אויף א רעציזיע פון דער מאַכט, האָבען דערווייל זיך אָבגעזאָגט אָנצונעמען דעם לוין פאַר 4 טעג אַרבייט.

אין אַרבייטער-הויז איז פאָרגעקומען א פערזאַמלונג פון די סעזאָן-אַרבייטער אויף וועלכער די דעלעגאַטען האָבען אָבגעגעבען א בעריכט וועגען זייער אינטערווענץ אין מיניסטעריום און „פונדוש-פּראַצי”.

אָגב אורחא, ווילען מיר ביי דער געלעגענהייט פרעגען אונזערע פּאַטענטירטע כלל-טהוער, וואָס פּרעטענדירען אויף אַלע קהלה'ישע מאַנדאַטען, וויפיעל יודישע אַרבייטער ס'זענען דורך זייערע אינטערווענצען אויפגענומען געוואָרען ביי די שטאָדטישע עפענטליכע אַרבייטען אין היינטיגען סעזאָהן.

האַלטען דאָך אונזערע ראַטמענער און כלל-ישראל-פאָרשטעהער אין איין רימען זייערע גרויסע לייסטונגען – איז טאַקע כדאי צו וויסען. וואָס זיי האָבען אויפגעטהון אויף אָט דעם געביט.

אַריינגעפלויגען א פייגעלע אין אוהל און געשטאָרבען אויפ'ן קבר פון צדיק.

פאַראַכטאָגען דאָנערשטאָג איז געווען די 5-טע יאָהר-צייט פון רבי'ן ר' אלעזר מלך זצ"ל. א גאַנצען טאָג איז געווען א בעוועגונג פון חסידים און סתם יודען אין אוהל פון נפטר, וועלכע זענען געקומען אַהין תהלים זאָגען און מתפלל זיין אויף א ישועה.

דער לעצטער בעזוכער איז געווען א יודישע פרוי פון רינעק 7. זי איז געקומען מיט נאָך א פרוי א זייגער 7 פאַרנאַכט אין אוהל אַריין. און ווען זיי זענען אזוי געשטאַנען און אויסגעגאָסען זייערע ביטערע הערצער אויפ'ן קבר פון צדיק, איז ראַפּטום דורכ'ן שמאָלען פענסטערעל אַריינגעפלויגען א פייגעלע און גלייך אַרויף אויפ'ן קבר פון רבי'ן ר' אלעזר מלך ז"ל. דאָס פייגעלע האָט קוים בעוויזען אַרויסצולאָזען א פאַר טרילען, ווי ס'איז געבליבען ליגען טויט.

ביידע פרויען האָבען זיך שטאַרק דערשראָקען, זיי האָבען אַלאַרמירט די שומרים פון בית-עלמין, וועלכע זענען אליין אויך נשתומם געוואָרען, זעהענדיג ליגען דאָס פייגעלע אויפן קבר מיט אָפענע אייגעלעך, אָהן שום סימנים פון לעבען.

פרומע, גלויביגע מענטשען, וועלכע האָבען דאָס געזעהן און געהערט האָבען באַלד געפונען א בעשייד, אז דאָס איז געווען א פערבלאָנדזשעטע נשמה, וואָס האָט געוואַנדערט אויפ'ן עולם-התהו און געפונען א תיקון פונקט צו דער יאָהר-צייט פון רבי'ן ר' אלעזר מלך, וועלכער איז געווען א גרויסער צדיק און א גרויסער בעל-רחמניות.

יודישער פריון — ביטע זעהר; געבען יודען צו פערדינען — דאָס נישט.

צו דער לאָדעס-פערטרעטונג „פּינגווין” אין ראַדאָם האָבען זיך געווענדעט יודישע אַרבייטסלאָזע, מיט דער ביטע ס'זאָל זיי געבען אַרומצוטראָגען די קעסטלעך מיט לאָדעס איבער די גאַסען, כדי צו פערדינען עטליכע זלאָטעס א טאָג.

די ביטע פון די יודישע אַרבייטסלאָזע האָט אָנגעטראָפען אויף „גרויס” פערשטענדניש מצד דער דערמאָנטער פּויזנער פירמע, וועלכע האָט זיי געגעבען אזא ענטפער: אז איר ווילט עסען לאָדעס, קומט צו אונז, מיר וועלען אייך פערקויפען; צו געבען צו פערדינען יודען — דאָס האָבען מיר נישט.

די יודישע אַרבייטסלאָזע האָבען געדאַנקט פאַר דער „טובה”.

ראַדאָמער ענדעקעס — געגנער פון אַדוו. קאָוואַלסקי.

פאַריגען זונטאָג האָט אין וואַרשא זיך בעראַטען דער הויפּט-ראַט פון דער „סטראָניטסטווא נאַראָדאָווע”. ער האָט אַדורכגעפיהרט וואַהלען פון א נייער לייטונג. דער ביז-איצטיגער פּרעזעס אַדוו. קאָוואַלסקי איז געגאַנגען פּליטה. ער איז אפילו נישט אויסגעוועהלט געוואָרען אין הויפּט-קאָמיטעט.

געגען דער נייער אויסוואַהל פון אַדוו. קאָוואַלסקי אויף פּרעזעס זענען געווען די דעלעגאַטען פון דער ראַדאָמער ענדעציע, וועלכע האָבען פריהער קאָנפערירט אין ראַדאָם מיטן ענדעקישען טוער רעד. סאַכאַ פון וואַרשא. דער לעצטער האָט איבערצייגט די ראַדאָמער ענדעקעס, אז קאָוואַלסקי איז נישט געווינשען פאַר דער פּאַרטיי.

אַלס פּרעזעס פון דער „סטראָניטסטווא נאַראָדאָווע” איז געוועהלט דער ביז-איצטיגער וויצע-פּרעזעס, ביעלעצקי. וועלכער געהערט נישט צו קאָוואַלסקי'ס גרופּע.

אַדוו. גאַיעוויטש איז צוריקגעקומען א ענטוישטער. ער האָט געמיינט, אז ער וועט אַוואַנסירען כאָטש אַלס מיטגליד פון דער הויפּט-פערוואַלטונג, אָבער ער איז געבליבען ביי זיינע חלומות.

ווייזט אויס, אז ער האָט נאָך וועניג זכותים...

ŻĄDAJCIE TYLKO „RIKSZA” GUM..? JEDWABNE

(סוף פון זייט 5)

טאַקע די היינטיגע וואָך האָט מיין יודענע גענומען חברה קליינוואַרג, איינגעפּאַקט די קליידלעך, שלאָפראָקעס, פּיזשאַמעס, קאַמפּיעלאָטשקעס, די בלויע הויזען מיט די רויטע ליאַמפּאַסען, דעם האַמאַק, דעם לעזשאַק, און אַנדערע ליעטניסקאָווע מכשירים, — און אַדיאָזד!

מילא פאַרפאַלען, מסתמא איז שוין אזא ביטערער גזר אַרויס, אז איך מוז זומער פאַרשוואַרצט און פאַרפּינסטערט ווערען, מסתמא וויל מען אזוי אין הימעל, אז איך זאָל עסען רעסטאָראַטאָרסקע מיטאָגען, אז איך זאָל דערשטיקט און דערוואָרגען ווערען אויף די באַהנען, אז איך זאָל יעדען פרייטאָג פליהען משוגענערהייט מיט די טשעמאָדאַנעס אַהין און צוריק. אָבער אז איך וועל באַלד דעם ערשטען טאָג בעקומען האַרץ-קלאַפּינג, אז באַלד דעם ערשטען טאָג זאָל איך מוזען לויפען אָהן אָטעם מעהר טויט ווי לעבעדיג צו מיין ווייב אויף דער ליעטניסקע — דאָס איז מיר נישט איינגעפאַלען.

וואָס עס איז געשעהן? הערט זשע:

— דעם ערשטען טאָג, ווען מיין ווייבעל איז אַרויס אין דאָרף אַריין, בעגעגענט מיך א שכן, וואָס וואוינט אויך אין דעם זעלבען דאָרף, פרעג איך איהם:

— וואָס הערט זיך? האָט איהר נישט אַמאָהל בעגעגענט אין גאַרבאַטקע מיין יודענע?

— יאָ — האָט דער יוד געענטפערט מיט א זויערע מינע.

— יאָ? וואָס מאַכט זי דאָרט?

— וואָס זי מאַכט? — האָט דער יוד ווייטער געזאָגט מיט נאָך א זויערערע מינע — זי זוכט א האַנד!..

איך האָב געפיהלט ווי דאָס האַרץ האָט מיר א קלאַפּ געטוהן, ס'האָט מיר גענומען שווינדלען פאַר די אויגען. אוועק פון דער היים געזונט און פריש... און דאָ אזא אומגליק!.. וואָס האָט מיט איהר געקענט געשעהן? אפשר א באַהן-קאַטאַסטראָפע... אפשר אַן אויטאָ... אוועקגעפאָהרען מיט צוויי געזונטע הענד, און דאָ אזא אומגליק!..

האָב איך נישט לאַנג געקלערט, בין באַלד אוועק צו מיין ווייב'ס געשוואוירענעם רופא, צו ברוך יאַסקעוויטש

— פאַניע יאַסקעוויטש, האָב איך געזאָגט, נעמט שוין די וואַליזקע, וואַטע, יאָדינע און אַנדערע קעסטעל-כלים, און פאָהרט מיט מיר צו מיין ווייב אויף דער ליעטניסקע, מיין ווייב... מיין ווייב... איהר קענט דאָך זי, היינט אוועק געזונט און פריש, און פלוצלינג, אזא אומגליק. א האַנד... פערלוירען א האַנד... געהאַט צוויי געזונטע הענד... געוואַלד, וואו האָט זי אַהינגעטהון א האַנד?..

איהר ווילט וויסען וואָס עס איז געווען? איהר מיינט טאַקע. אז זי האָט פערלוירען א האַנד? זי האָט ביידע הענד, קיין פינגער פעהלט חלילה נישט, און אפשר מיינט איהר, אז דער יוד האָט געזאָגט א ליגען? דער יוד האָט געזאָגט דעם אמת. זי האָט טאַקע געזוכט א האַנד... צו א „רעמי”.

אזוי ווי זי איז געקומען קיין גאַרבאַטקע, האָט זי גענומען זוכען „מוזיקאַנטען” אויף א „רעמי”, האָט איהר אויסגעפעהלט א „האַנד”. און, אז איך האָב דעם יוד געפרעגט וואָס מיין ווייב מאַכט, האָט ער געענטפערט: „זי זוכט א האַנד” און איך האָב געמיינט, אז זי האָט חלילה פערלוירען א האַנד.

נו, פרעג איך אייך, אונזערע זיידעס, אונזערע טאַטעס, האָבען דאָך אויך געהאַט ווייבער, נו, האָבען זיי געוואוסט פון אזעלכע צרות? נישטאָ היינט אזעלכע ווייבער ווי אונזערע באָבעס, ווי אונזערע מאַמעס זענען געווען. ניין, נישטאָ היינט אזעלכע ווייבער!..

הומאָר

זיין סוף

וועגען טשעמבערלענען זאָגט מען:

אויב ער וועט ווייטער ווי ביז איצט גיין אין דער פּאָליטיק אויף קאָמפּראָמיסען, וועט פון זיין פּאַראַסאָל ווערען א וואַנדער-שטעקען.

יעדער האָט עפּעס

א יודישער קרעמער האָט זיך אויסגעדריקט:

אז מ'עפענט היינט אויף א קראָם איז עס א ברויט מיט א מעסער. ס'ברויט האָט דער דער אוזשאָנד, און ס'מעסער האָט דער סוחר.

צווישען באַווייבטע

איך — זאָגט א באַווייבטער צו זיינעם א חבר אַן אומפאַרהייראַטען — האָב נישט געהאַט קיין גליק צו שידוכים; די ערשטע כלה מיינע האָט מיך פאַרראַטען. די צווייטע איז געשטאָרבען און די דריטע אוי, די דריטע — מיט דער דריטע האָב איך חתונה געהאַט.

צייטען בייטען זיך

רב: פאַרוואָס ווילסטו זיך גטן מיט דיין ווייב?

מאַן: ווייל זי איז נישט ביים קלאָרען שכל.

— רב: און פאַרוואָס האָסטו מיט איר חתונה געהאַט?

מאַן: ווייל דאַמאָלס בין איך נישט געווען ביים קלאָרען שכל.

אין שולע

לעהרער: (צום שילער) „פאָטער” איז דאָך „ראָדזאַי מענסקי” און דו שרייבסט „ראָדזאַי זשענסקי”:

שילער: מיין מאַמעשי זאָגט אייביג אז דער טאַטעשי איז א יודענע.

צווישען קאַלעזשאַנקעס

— מאָרגען איז מיין חתן'ס געבורטס-טאָג. כ'ווייס נישט מיט וואָס זאָל איך איהם מאַכען אַן איבעררעשונג?

— ווייזען זי איהם איהנס אוראָדזאָנע מעטריקע וועט ער איבעררעשט ווערען.

אונטערגעהערטער שמועס

גאַסט (צום פּענסיאָנאַטניק): פאַניע, וואָס פאַר א פּאַזשאַנדקעס זענען עס ביי אייך אין פּענסיאָנאַט. מ'קאָן דאָך קיין אויג נישט צו טון, טאָמער לייג איך מיך א ביסל צו, פרעסען דאָך מיך אויף די פליגען!

פּענסיאָנאַטניק: וועלכע שעה לייגט איהר זיך צו?

גאַסט: פון 4 ביז 5 נאָכמיטאָג.

פּענסיאָנאַטניק: א, נו, ווער איז אייך שולדיג? אויב איר ווילט רואיג שלאָפען, זאָלט איר זיך אייביג לייגען פון 11 ביז 11.

גאַסט: פאַרוואָס עפּעס גראָד פון 11 ביז 12?

פּענסיאָנאַטניק: ווייל אין דער שעה זענען אַלע פליגען באַשעפטיגט מיט'ן קאָמפּאָט...

טייערער געוואָרען

ריכטער: — דאָס איז שוין צום צווייטען מאָהל, וואָס איר זענט אָנגעקלאָגט פאַר רופען אייער שכן אָקס. איך באַשטראָף אייך מיט 25 זל.

אָנגעקלאָגטער: — דאָס לעצטע מאָהל האָט איר מיך בעשטראָפט בלויז מיט 10 זל.

ריכטער: — דער פּרייז פון פליישׁ איז טייערער געוואָרען.

ער איז בעגייסטערט פון זיינע לידער

יונגערמאַן: נו, האָסט פאָרגעלעזען פאַר דיין טאַטען מיינע לידער?

מיידל: יאָ דיין גאַנץ בוך מיט פּאָעזיע האָב איך פאַר איהם פאָרגעלעזען.

יונגערמאַן: נו, וואָס האָט ער געזאָגט?

מיידל: אָ, ער איז געווען באַגייסטערט! „איצט ערשט”, האָט ער אויסגערופען, „ווייס איך באַשטימט, אז דיין געליבטער איז נישט קיין פּאָעט, און, אז ס'איז נאָך דאָ א האָפנונג צו מאַכען פון אים א מענש...”

אומעגליך

לערער: פיש עסען איינע די צווייטע, פאַראַן פיש, וואָס עסן נאָר סאַרדינען.

יונגעלע: ווי אַזוי איז דאָס מעגליך? ווי אַזוי עפענען זיי די בלעכענע פּושקעס?

אינטערעסאנטע געשיכטע מיט צוויי ראדאמער יודען.

אין שטאדט דערצעהלט מען וועגען פאלגענדע אנעקדאטישע געשיכטע, וואס האט פאסירט מיט צוויי בעקאנטע יודען.

איינער פון זיי א געוויסער ק. וועלכער איז געפאהרען אין געשעפטליכע אנגעלעגענהייטען פון ווארשא קיין גדיניע, איז איינגעשטיגען אין צוג וואס האט לויט די אינפארמאציע, וואס ער האט בעקומען אויפ'ן וואקזאל, געזאלט אבגעהן, אין א פאר מינוט ארום קיין גדיניע.

אין קופע אין וועלכען ק. איז אריין האט זיך גראד געפונען א צווייטער ראדאמער יוד נ.

ביידע ראדאמער האבען זיך בעגריסט און ביידע זענען געווען צופרידען פון דער געלעגענהייט, אז זיי קומט אויס צופאהרען צוזאמען.

קוים האט ק. בעוויזען אוועקצושטעלען זיינע וואליזעס האט ער זיך נאכגעפרעגט ביים צווייטען ראדאמער יוד נ—ן אין וואס פאר אנ'אנגעלעגענהייט פאהרט ער קיין גדיניע.

— קיין גדיניע? — האט זיך געוואונדערט נ. — איך פאהר דאך קיין ראדאם.

— וואס הייסט איהר פאהרט קיין ראדאם, דער צוג געהט דאך קיין גדיניע — האט זיך שוין גע'חידוש'ט ק.

— איהר האט א טעות, דער צוג געהט קיין ראדאם.

אינצווישענצייט האט שוין דער קאנדוקטאר אנגעזאגט „ושיאדאטש". עס האט זיך דערהערט א פייף און דער לאקאמאטיוו האט א ליאדע מאמענט געזאלט ריהרען פון ארט.

ק. איז שנעל ארויסגעלאפען פון צוג און נ. האט דורכ'ן פענסטער ארויסגעווארפען ק—ן די וואליזעס. נאך א מאמענט און נ. האט פערלוירען ק—ן פון די אויגען.

עטוואס שפעטער איז אין נ—'ס קופע אריין דער קאנדוקטאר.

— וואס האט פאסירט מיט'ן פאסאזשיר — האט געפרעגט דער קאנדוקטאר — אז איהר האט איהם שוין געמוזט ווארפען די וואליזעס פון לויפענדיגען צוג?

— ער האט געהאט א טעות. מים דעם צוג האט ער געוואלט פאהרען קיין גדיניע, אין דער צייט ווען ער גייט קיין ראדאם.

דער קאנדוקטאר האט אויף איהם אויסגעגלאצט די אויגען:

— דעם טעות, פאניע, האט איהר געהאט. דער צוג, אין וועלכען איהר געפונט זיך גייט טאקע קיין גדיניע, און איהר פאהרט אין א פערקעהרטער ריכטונג.

אזוי ארום האט נ. געטהון ק—ן א בערישע טובה. און ווען ער איז דערנאך אויסגעשטיגען אויף א שכנות'דיגער סטאציע און מיט'ן נעכסטען צוג צוריק געקומען קיין ראדאם, האט ער געבעטען דעם אויבערשטען ער זאל איהם ווידער נישט צונויפפיהרען מיט ק—ן וועלכער האט צוליב איהם פערשפעטיגט קיין גדיניע אין א וויכטיגען ענין.

אויב א הויזווירט פארשטייט איצט צו העכערן דאס דירה = געלד
מעג ער אויך רעמאנטירען דאס הויז.

עס האבען זיך געטראפען פאלען, ווען הויזווירטען, וועמען די שטאטישע סטאראסטעס האבען פאראָרדענט צו רעמאנטירען זייערע הייזער, האבען אפעלירט דורך רעקורסען צו די העכערע אינסטאנצען, אנווייזענדיק, אז זיי קענען איצט ניט מאכען קיין גרעסערע הוצאות.

דערהייל האט זיך ארויסגעוויזען, נאכן אויספארשען די זאכלאגע, אז פיל הויזווירטען האבען לעצטענס געהעכערט דאס דירה געלט פאר זייערע לאקאטארען.

אזוי ארום זענען די הכנסות פון די הויזווירטען געשטיגען באדייטענד און די רעמאנטען וועלען פאר זיי ניט זיין קיין צו גרויסע לאסט.

דאגעגען אין די פאלען, אין וועלכע די הויזווירטען האבען דאס דירה געלם ניט געהעכערט, וועלען די רעקורסען גינסטיק ערלעדיקט ווערען.

ראטעוועט דעם „לינת-הצדק" פון אונטערגאנג!

אין צוזאמענהאנג דערמיט, וואס מיר האבען אין פאריגען נומער פון אונזער צייטונג געגעבען א ברייטערען נאטיץ וועגען היגען „לינת-הצדק", האט די פערוואלטונג אבגעהאלטען א גאנצע רייע זיצונגען און בעראטונגען מיט פערשידענע אנגעזעהענע מענשען פון שטאדט און פאר זיי פארגעשטעלט די קריטישע לאגע פון דער אינסטיטוציע.

אין די בעריכטען פון דער פערוואלטונג האט מען געהערט — ווי מיר האבען שוין געשריבען אין אונזער צייטונג — אז ס'האלט דערביי, אז אלע אפטייקען זאלען אבשטעלען זייער קרעדיט דעם „לינת" דערפאר, וואס די לעצטע איז זיי שולדיק א גרעסערע סומע געלד. ווען דאס זאל געשעהן, וואלט דאס געווען א שווערער קלאפ פאר דער אינסטיטוציע, אבער נאך א שווערער פאר די ארימע קראנקע. דער „לינת" וועלכע עגזיסטירט שוין העכער 30 יאהר און האט שוין פיעל אויפגעטוהן אויפן געביעט פון געבען הילף ארימע קראנקע — וואלט אין אזא פאל געמוזט אונטערגעהן.

די בעראטונגען האבען דעריבער געטראגען אנ'ערנסטען כאראקטער, ווייל אלע האבען פערשטאנען און זיך אבגעגעבען א דין וחשבון, וואס עס בעדייט די ליקווידאציע פון אזא וויכטיגע אינסטיטוציע.

א גאר גרויסען אינטערעס האט צוו. אנד. איינגעלאדענע ארויסגעוויזען דער ה' מרדכי דען, וועלכער האט אויפגעגעבען פערשידענע אנווייזונגען און פלענער ווי אזוי צו ראטעווען דעם „לינת". כדי אבער שוין אונטערצונעמען געוויסע ראדיקאלע שריט, האט ה' דען אריינגעטראגען פאלגענדען דרינגענדען פארשלאג:

צונויפשטעלען א רשימה פון עטליכע הונדערט פערזאהן. און איינטיילען זיי אין 4 קאטעגאריעס:

50 פערזאהן זאלען זיך בעשטייערען מיט 5-ער זלאטעס; 100 פערזאהן צו 2 זל; 50 פערזאהן צו 1 זלאט און חוץ דעם א גאנצע רייהע פערזאנען, וואס זאלען געבען א פרייוויליגע לויט זייער איינזעהן בעשטייערונג.

ה' דען האט זיך דעקלארירט אלס ערשטער פון די פרייוויליגע און דערביי נאך צוגעזאגט צו נעמען אנ'אקטיוון אנטייל אין דער דאזיגער זאמלונג, וועלכע דארף ראטעווען פון אונטערגאנג איינע פון די וויכטיגסטע אינסטיטוציעס ביי אונז אין שטאדט.

דער פארשלאג פון ה' דען איז געווארען איינשטימיג אנגענומען און עס בלייבט נאר יעצט צו אפעלירען צו דער ראדאמער יודישער בעפעלקערונג, אז זי זאל זיך ווארעם אברופען און בייטראגען ענטשפרעכענדע בעשטייערונגען לטובת דער רעטונג'ס-אקציע פון „לינת-הצדק".

ד"ר קליינבערגער געמוזט רעזיגנירן פון זיין רייזע קיין אמעריקא.

ווי מיר האבען שוין מיטגעטיילט אונזערע לעזער, האט דער דירעקטאר פון יודישען שפיטאל ד"ר קליינבערגער, געזאלט היינט אבפאהרען קיין אמעריקא אויף דער אלוועלטליכער אויסשטעלונג און גלייכצייטיג געזאלט דארט, אין אמעריקא, דורכפיהרען א קאמפיין ביי די ראדאמער לאנדסלייט אין אמעריקא דורכפיהרען א קאמפיין ביי די ראדאמער לאנדסלייט לטובת דעם היגען יודישען שפיטאל.

אין לעצטען מאמענט ווערען מיר געוואהר, אז ד"ר קליינבערגער האט געמוזט רעזיגנירען פון זיין רייזע צוליב סיבות פון איהם נישט אבהענגיג.

ס'איז א גרויסער שאד. וואס די רייזע קיין אמעריקא איז נישט צושטאנד געקומען, ווייל דאס יודישע שפיטאל האט פאקטיש א סך דערווארט פון דער אקציע, וואס ד"ר קליינבערגער האט געהאט בעשלאסען דורכצופיהרען ביי די ראדאמער לאנדסלייט.

פערלוירען געווארען א שילער נאכ'ן עקזאמען.

דער שילער אויף די אבענד-קורסען, דער 17-יעהריגער הענריק לאשינסקי פון קראסקא 20, איז נאכן בעלעגען אנ'עגזאמען פערלוירען געווארען און מען ווייסט נישט ביז יעצט, וואו ער איז אהינגעקומען.

לאשינסקי האט נישט אויסגעהאלטען ווי געהעריג דעם עגזאמען.

די עלטערען האבען זיך געווענדעט צו דער פאליציי, וועלכע האט אונטערגענומען שריט אויפצוזוכען דעם פערלוירענעם.

א טשעטשאק פער'משפ'ט געווארן
אויף 6 חדשים תפיסה פאר א גנבה.

אין דארף פיאסקי, נישט ווייט פון ראדאם, האט דער דארפסמאן באלעסלאוו שרעדניעווסקי בעמערקט, אז מען האט ביי איהם צוגע'גנב'עט די נעץ אויף פיש אין דער ווערט פון 40 זלאטעס.

די אויספארשונג האט פעסטגעשטעלט אז די גנבה האט אויסגעפיהרט דער ארטיגער בעקאנטער גנב סטאניסלאוו טשעטשאק.

פאר'ן געריכט האט זיך טשעטשאק נישט מודה געווען צו דער גנבה, אבער ביידע ברידער שרעדניעווסקי וועלכע זענען פערהערט געווארען אלס עדות האבען פעסטגעשטעלט זיין שולד און דאס געריכט האט טשעטשאק'ן פעראורטיילט אויף 6 חדשים תפיסה. אבלעגענדיג די שטראף אויף 3 יאהר. אר.

פון ראדאמער ספארט.
»גוויאזדא« — »נורדיה« (0:0) 0:1

לעצטען שבת איז אין ראדאם פארגעקומען א פוטבאל מעטש צווישען „גוויאזדא" און „נורדיה". דער מעטש האט זיך פערענדיגט מיט א נצחון פאר גוויאזדא: 1 : 0.

דער איינציגער גאל פאר גוויאזדא איז געקומען פון א פריי-שאס פון עטליכע מעטער.

ריכטער איז געוועזען ה' פאמין. אר.

גרויסע שריפה אויף דער גליניצע.

זונטאג אוונד איז אויסגעבראכען א שריפה אויף סטאראאפאטאווסקא 18 (גליניצע). אין דער רעטונג'ס-אקציע האבען אנטייל גענומען פייערלעשער אין די דארטיקע איינוואהנער.

ס'זענען אבגעברענט געווארען די געביידעס פון א געוויסען יוזעף קוויאטקאווסקי, וועלכער האט געליטען א היזק פון 5000 זל.

די סיבה פון פייער איז נאך נישט פעסטגעשטעלט געווארען.

צוויי מענשען האבען זיך איינגעשטעלט ס'לעבען
ביים ארויסראטעווען א קינד פון א ברענענדיג הויז.

אין מאיאנטעק יאשאוויצע, הינטער ראדאם, איז אויסגעבראכען א שרעקליכע שריפה. בעת'ן ארויסראטעווען א קינד פון די פלאמען האבן זיך שטארק אבגעבריט די פרוי יוזעפא באכענסקא און וולאדיסלאוו יאזשוויק. די באכענסקא האט מען אבגעפיהרט אין פוילישן שפיטאל אריין.

ווער איז אדוו. זדזשיטאוויעצקי און ווי איז זיין בעציהונג צו יודען.

עס הערט נישט אויף די פוילישע און אויך די יודישע פרעסע צו שרייבען וועגען שטרייכען דעם בעקאנטען פוילישען אדוואקאט סטאניסלאוו זדזשיטאוויעצקי, פון די מיטגלידער-ליסטע פון דער ענדעקישער פארטיי אין ראדאם.

ווער איז אדוואקאט זדזשיטאוויעצקי און ווי איז געווען זיין האנדלונג בנוגע אידען?

מיט 8 יאהר צוריק האב איך זיך בעקענט מיט אים אין ראדאמער קרייז-געריכט, ווען איך האב אנגעהויבען ארבייטען אלס געריכטס-בעריכטס-געבער פון דער פוילישער און אידישער פרעסע פון אונזער שטאדט.

זדזשיטאוויעצקי איז נאך דאמאלט געוועזען א גאר יונגער, גאנץ ווייניג בעקאנטער אדוואקאט, וועלכער האט אנגעהויבען פיהרען זיין אדוואקאטען-קאנצעלאריע מיט דעם בעקאנטען אנטיסעמיט אדוו. סטאניסלאוו בורדא.

באלד אבער האט זיך דער יונגער בעגאבטער אדוואקאט זדזשיטאוויעצקי ארומגעזעהען, אז בורדא איז א שוואכער אדוואקאט און ער איז נישט פאר איהם קיין גלייכער שותף. זיי זענען זיך צוגאנגען און אדוו. זדזשיטאוויעצקי איז געבליבען דער גאנצער בעל-הבית פון דער קאנצעלאריע.

ער האט זיך אויספעציאליזירט אלס קארניסט און פון טאג צו טאג האט מען אנגעהויבען אלץ מעהר הערען פון איהם.

אדוו. זדזשיטאוויעצקי האט אנגעהויבען ארויסטרעטען אין גאר גרויסע פראצעסען, וועלכע האבען איהם געמאכט פאפולער.

ביים היינטיגען טאג איז אדוו. זדזשיטאוויעצקי אהן שום ספק דער בעסטער אדוואקאט אין ראדאם אויפן געביט פון קרימינאליסטיק.

איך דערמאן זיך מיט עטליכע יאהר צוריק איז אין היגען קרייז-געריכט פארגעקומען א פראצעס געגען עטליכע מאן, וועלכע זענען בעשולדיקט געווארען אין א רויב-אנפאל, אין מאסקעס.

פארן געריכט זענען פארגעשטעלט געווארען בעווייזען, און עס האט זיך געגלויבט, אז אט ווערען זיי פעראורטיילט אויף לאנגיעהריגע תפיסה. אדוו. זדזשיטאוויעצקי האט זיך אבער א נעמ-געטוהן צו די עדות, געהאלטען יענע פערטיידיגונג'ס-רעדע און אלע בעשולדיקטע זענען בעפרייט געווארען.

די בעווייזען זענען צעקלאפט געווארען און ס'איז גארנישט געבליבען פון זיי.

נישט איינמאהל האב איך אין געריכטס-זאהל געזעהען ריהרענדע מאמענטען, ווען שווערע, זעהר שווערע בעשולדיקטע זענען נאכן אויסלייענען דעם בעפרייאונגס-אורטייל געפאלען צו די פיס דעם אדוו. זדזשיטאוויעצקי און אים געקושט אויס דאנקבארקייט.

ווי אזוי האט אדוו. זדזשיטאוויעצקי געהאנדעלט בנוגע אידען?

ארויסטרעטענדיג אין א רייהע „אידישע" פראצעסען, וואו ער האט געקענט שיטען אויף אידען פעך און שוועבל. האט ער דאס קיינמאהל נישט געטוהן. איך האב געהערט רעדעס, פון די אדוואקאטען ניעדזשוויעצקי, גאיעוויטש און לינדעמאן, אבער זיי האבען זיך נישט גערעכענט דערמיט, אז נישט איינמאהל איז אין זייער קעשענע אריינגעפלאסען געלד פון אידישען קליענט. נישט איינמאהל האבען זיי א צופ געטהון די אידען בעת זייערע רעדעס.

זאל מען זיך דערמאנען דעם פשיטיקער פראצעס. נישט איינער פון „יענע" אדוואקאטען האט געהאלטען א פאגראם-רעדע. איינער האט זיך בעמיהט איבערצושטייגען דעם צווייטען מיט אנטיסעמיטישען גיפט. אבער, צי האט אויך אזוי געהאנדעלט אדוו. זדזשיטאוויעצקי, וועלכען מען האט אנגעגעבען דעם גרעסטען כבוד אין זיין ענדעקישע פארטייז ניין. ווען מען האט זיך גוט צוגעקוקט אויפן פשיטיקער פראצעס האט מען געקאנט פעסטשטעלען, אז דער ארויסטריט אין דעם פראצעס איז איהם גאר נישט אנגענעהם און זיין רעדע איז געוועזען די מילדסטע געגען יודען.

אדוו. זדזשיטאוויעצקי איז נישט קיין געלד-גייציגער מענש. ער האט אמאהל פערטיידיגט א רייכן גוט-בעזיצער הינטער ראדאם און ווען דער פראצעס האט זיך געענדיגט האט דער גוט-בעזיצער ארויסגענומען 300 זלאטעס און איהם געגעבען אלס האנאראר. דזשיטאוויעצקי האט אוועקגעלעגט 150 זלאטעס אין דער זייט און די רעשט 150 זלאטעס צוריקגעגעבען דעם גוט-בעזיצער, ערקלערענדיג, אז ער האט גענוג פאר זיין ארבייט 150 זלאטעס.

אדוו. זדזשיטאוויעצקי האט פיעל יודישע קליענטען. זאל גענוג זיין דער בעוויז ווי ווייט ער איז ביי זיי געשעצט, אז ווען ער האט קאנדידירט אין שטאדט-ראט פון דער ענדעקישער ליסטע, האבען יודען געזאגט, אז ווען ער וואלט קאנדידירט אויף אנ'אנדערע ליסטע, א מעסיגערע, א ליבעראל-געשטימטע צו יודען, וואלט מען פאר איהם געשטימט מיט צופרידענהייט. און מען זעהט דאך, אז פון דער ענדעקישער ליסטע, איז ער טאקע נישט אדורך...

זדזשיטאוויעצקי האט זיינע יודישע קליענטען בעהאנדעלט שטענדיג גאר פיין נישט געצויגען פון זיי קיין געלד, עהרליך פערטיידיגט און זיין פליכט דערפילט אין 100 פראצענט.

געוועזען צו בעמערקען, ווען ער איז אריין אין געריכט'ס-זאהל, ווי העפליך ער האט זיך בעגריסט מיט זיינע יודישע בעקאנטע, עס האט זיך נישט געוואלט גלויבען אז דער מענש קען געהערען צו אזא פארטיי, וואו עס זענען די רעדעל-פיהרער גאיעוויטש, סאלטיק און אנדערע צו זיי עהנליכע.

דעם שרייבער פון די שורות, הגם אדוו. זדזשיטאוויעצקי האט גוט געוויסט, אז ער איז א יוד — האט ער מיט פערגעניגען געדינט מיט אינפארמאציעס פון זיינע אינטערעסאנטע פראצעסען. געהאט צו איהם מעהר דריסת הרגל און פריינדליכער אויפגענומען געווארען, ווי ביי א צווייטען יודישען אדוואקאט...

אז אדוו. זדזשיטאוויעצקי איז געקומען פון אנ'ארויספאהר-סעסיע אין אסטראוועץ אפט, אפאטשנע און האט געהאט א סענסאציאנעלען פראצעס, האט ער מיר באלד צעוויסען געטהון און מיר איבערגעגעבען וויכטיגע ביז גאר פרטים פון זיין געריכט'ס-מאטעריאל. דאס זעלבע אז ער האט פאראויסגעזעהן אנ'אינטערסאנטען פראצעס — האט ער מיר אויך טודיע געווען. און מיט וויפיעל העפליכקייט און טאקט ער פלעגט דאס טהון.

מיר יודען מעגען זיך דרייסט ווינשען צו האבען א סך אזעלכע „ענדעקעס" ווי דאס איז דער אדעלמאן אדוו. דזשיטאוויעצקי.

ארנאלד ראזענפעלד.

UNIVERSITÉ DE BEAUTÉ
CÉDIB

COLD CREAM
CÉDIB
IDEALNIE
OCZYSZCZA
NASKÓREK

Nasz Instytut Kosmetyczny »Charme« Żeromskiego 5.

CYRK
i Zwierzyniec «EMPIRE» Dyr. Zrodowskich
ZESPÓŁ 50 OSÓB
Przybył na krótki czas i rozbił swe namioty przy Pl. Jagellonskim na 4 dni a mianowicie na sobotę 1-go, niedzielę 2-go poniedziałek 8-go, i wtorek 4-go lipca odbędą się Wspaniałe przedstawienia o godź. 8[30]
Wystąpią: akrobaci, klowni, komicy, gimnastycy, balet. Tresura koni i zwierząt domowych
W sobotę i niedzielę po 2 przedstawienia
o godź 4-ej popołudniu i o godź 8 min. 30
Ceny kryzysowe Przy cyrku bogaty zwierzyniec

פאַרוואס האט אויפגעהערט דער פּליטים־קאמיטעט צו זיין טעטיג

די טעטיגקייט פונ׳ם הילפס־קאמיטעט פאר די פליטים איז ליידער פאראליזירט געוואָרען לעצטענס צוליב דעם מאנגעל אין געלד־מיטלען. דער דאָזיגער צו־שטאנד איז זעהר טרויעריג צוליב דעם, וואָס די לאגע פון די פליטים איז נישט געוואָרען אבסאָלוט געלינדערט זייער צאָהל וואקסט כסדר. דער קאָ־מיטעט מוז ליידער הילפסלאָז צוקוקען זיך צו זייער טראגישער לאגע, נישט זייענדיג אימשטאנד זיי צו העל־פען. עס וואלגערען זיך מענשען אָהן א דאך איבערן קאָפּ און אָהן א שטיקל ברויט.

דער קאָמיטעט אפעלירט היים צו דער יודישער געזעלשאפט אין ראדאָם, דאָס זי זאָל זיך פעראינטערעסירען מיט דער טראגישער לאגע פון די פלי־טים און דורך גרעסערע שפענדונגען ערמעגליכען דעם קאָמיטעט א ווייטערע הילפס־ארבייט.

זאָל יעדער יוד געדענקען, אז עס וואלגערען זיך אָהן ברויט, אָהן בע־שעפטיגונג און אָהן א דאך איבערן קאָפּ, מענשען אָפּגעריסענע פון דער היים און פאמיליע, פארצווייפעלטע און צובראָכענע!

שפענדונגען קאָן מען איינצאָהלען אין דער ציוניסטישער באנק וויטאָלדא 2. דער קאָמיטעט געפינט פאר זיין חוב אויפמערקזאם צו מאכען די יודישע געזעלשאפט:

אויב אין די נאָהענטסטע טעג וועלען נישט איינפליסען קיין גרעסערע שפענדונגען, וועט ער געצווינגען זיין זיך אויפצולעזען.

• • •

לויט דעם קאסע־בעריכט זענען איינגעפלאָסען שפענדונגען אין דער צייט פון דער פליטים־אַקציע, א סומע פון 17 טויזענד זל. 412 זל מיט 21 גר. פון דעם איז אוועקגעשיקט געוואָרן קיין ווארשא, אין צענטראלען קאָמיטעט — 12 זל. און דאָס איבריגע איז אויס־געגעבען געוואָרען אויף אויסהאַלטען און בעשפייזען דאָ אויפן אָרט די אהערגעקומענע פליטים; אויף באַהן־בילעטען פאר׳ די זעלבע; אויף קאָנס־טרוקטיווע הילף; אויסגאָבען פאר דער קינדער־סעקציע און אדמיניסטראטיווע אויסגאַבען.

דער הילפס־קאָמיטעט פאר די יודישע פליטים פון דייטשלאַנד, אין ראדאָם.

געהעכערט דעם קאָנטיגענט אויף כשר פלייש.

מיר האבען זיינער צייט געשריבען וועגען דער אינטערווענץ פון הרב קעס־טענבערג אין דער קעלצער וואיעוואָדס־טווא צו פערגרעסערען דעם קאָנטיגענט פון כשר פלייש פאר דער ראדאמער יו־דישער בעפעלקערונג.

היינטיגע וואך האט הרב קעסטענבערג ערהאלטען א פאזיטיווען ענטפער, אז די וואיעוואודסטווא האט געהעכערט דעם קאָנטיגענט אויפן חודש יולי מיט 15 טויזענד קילא און אויף די מאנאטען אויגוסט, סעפטעמבער מיט 18 טויזענד קילא.

הרב קעסטענבערג האט געשטעלט א באדינג די קצבים, וואָס ווילען גענישען פון דער הוספה, אז זיי זאלען ביליגער מאכען די פרייז פון כשר פלייש און אויסטרייבערען דאס אונטערשטע חלק.

די אימפּאזאנטע קינדער־פאַרשטעלונג אין בית־יתומים

עס איז דאָס ערשטע מאָהל געשעהן, זייט דער בית־יתומים עגזיסטירט, אז מ׳האָט אראנזשירט א פאָרשטעלונג מיט בילעטען, וועלכע זענען אין פאָראויס פערקויפט געוואָרען דורך די יתומים אליין. ס׳איז געוועזען א ריינע הכנסה פון 160 זל. דאָס געלד גייט אויף ספּאָרט־מכשירים פאַר די קינדער. אמת, די סומע איז זעהר א קליינע און ניט קיין בעפרידיגענדע. אָבער אלס אנהויב, אַלס פרווו איז עס צו באַגריסען. עס איז אויך כדאי צו באַמערקען, אז די גאַנצע אַרבייט איז געלייסטעט געוואָרן פון די קינדער און פערסאַנאַל. אָחן יעדע מיטהילף פון דער פערוואַלטונג.

מ׳האָט געגלויבט, אז ווענינגסטענס די מענטשען, וועלכע האָבען אויסגע־קויפט בילעטען וועלען קומען צו דער יודישער שמחה. ליידער איז געווען זעהר א קליינע באַטייליגונג די יודישע קהלה, וועלכע באַציהט זיך אַזוי סקעפּטיש צו דער אינסטיטוציע, האָט ניט געפונען פאַר נויטיג אפילו צו ענטפערען אויף דער איינלאַדונג, וועל־כע זי האָט דערהאַלטען.

עס טהוט שטאַרק וויי — זאָגט ד״ר ג. הורוויץ אין זיין איינלייטונגס־רעדע — ווען קינדער מוטשען זיך, אַרבייטען און גרייטען זיך צו, צו ווייזען זייערע פעהיגקייטען פאַר אנדערע, ווייל פאַר זייערע עלטערען קענען זיי גאָרניט ווייזען און צום סוף קומט קיינער ניט זיך צוקוקען צו אָט דער אַרבייט. ד״ר ג. הורוויץ רעדט וועגען דער גלייכ־גילטיגע באַציהונג פון די יודישע גבאי־רים צום בית־יתומים. ער אַפּעלירט צו דער פערוואַלטונג, זיי זאָלען דעם בית־יתומים ניט האַלטען אין „סטאַטוס־קוואָ"־צושטאַנד ד. ה. לאָזען איהם אין קריטישען מצב, אין וועלכען ער גע־פינט זיך יעצט. נאָר שטרעבען צו הויבען דעם ניוואָ פון דער אינסטיטוציע, פערבעסערען דאָס עסען, בעסער באַ־קליידען און באַשיכען די קינדער און אויך לייגען מעהר אויפמערקזאַמקייט אויף דער היגיעניש־עסטעטישער זייט.

אין דעם סצענישען בילד „קומאַשקי", וועלכעס איז דורך די ערציהערין פ. ג. פרידמאַן איינשטודירט געוואָרען, האָט זיך אויסגעצייכענט טשארנא מינקאָווסקי „פריהלינג און דער בלומען־טאַנץ", וואָס איז אינסצעניזירט געוואָרען דורך דער ערציהערין פר״ל מ. שפייזמאַן, צייכענען זיך אויס: פייגע שאַפּיר, ווישניעוויטש, ליניק, עלאָוויטש און ברויסמאַן.

צווישען די דעקלאַמאַציעס, וועלכע זענען געשריבען געוואָרען דורך ד״ר ג. הורוויץ האָבען געמאַכט א שטאַרקען רושם: „דאָס ווייס־בוך" (פירסטענבוים), „פּליטים־קינדער" (חנה רייזענשטאַדט), „הינטער דער שטאָדט" (שיינדיל רו־בינשטיין).

גרויס אינטערעס האָבען ארויסגערופען די מזרח־בילדער. די הויפט־ראָל האָט געשפּילט די יתומה פייגע שאַפּיר. זי איז אַ יתומה פון א יאָהר 15, זינגט שעהן און ווייזט אַרויס אַרטיסטישע פעהיגקייטען. דער כאָר האָט שעהן גע־זונגען: העברעאיש, יודישע און אראַ־ביש־תימנישע לידער.

עס פערדינט א דאנק דער ה׳ גראָס־פעלד פאר׳ן צו־העלפען בויען די סצענע.

ד. ה.

גע׳גנב׳עט א קאַסע מיט געלד.

אין דער נאַכט פון מאָנטאָג אויף דינסטאָג האָט א וועכטער פון דער „וואָך־נאַכט" בעמערקט, אז דאָס געשעפט פון קיילער גאָרטשיצקי שטעהט אָפען. ער איז אַוועק צו דעם לייטער פון די נאַכט־וואַך אין ראַדאָם יאָאַכים גייגער און וועגען דעם געמאָלדען. ה׳ גיי־גער האָט אויפגעוועקט פון שלאָף גאָרטשיצקין און ביידע זענען אַוועק אין געשעפט וואו זיי האָבען פעסטגעשטעלט אז מען האָט אַרויסגע־גנב׳עט די קאַסע „נאַציאָנאַל" אין דער ווערט פון 2600 זלאָטעס, אין וועלכער עס איז געווען בלויז 12 זלאָטעס. זיי האָבען אַזוי לאַנג געזוכט ביז נישט ווייט פון גלאַזמאַן׳ס סעדער, האָבען זיי געפאַקט דעם סטרוזש פון קילינסקי 25 מיט דער קאַסע אין דער האַנד.

אַר.

גאלוואניזיר־אנשטאלט און מעכאנישע שלייפעריי
נעמט אָן צו שלייפען פאלגענדע מכשירים:
1) פריזירער־מכשירים: בושיטוועס, שערלעך און האָר - מאַשינקעס.
2) מעסערס, שערן, מאַשין מעסערס און חלפים.
3) אַלערליי דענטיסטישע און כירורגישע מכשירים.
צו ניקלען טיילען פון:
ראָווערען, אויטאָבוסען און דאָקטאָרסקע מכשירים.
צו זילבערן:
לעפל, גאָפל, מעסער, לייכטערס א. ד. גל.
צו פאלירן:
פאַרשידענע מעטאַלן אויף הויכגלאַנץ.

סאָלידע בעהאַנדלונג!
גאַראַנטיע אויף הונדערט פּראָצענט
י. שטשערבאַצקי זשעראָמסקיעגא 21

לייענט און פערשפרייט דאס
„ראדאָמער־קעלצער לעבען"

די פּרעכטיקע אויסגאַבעס
פון „קינדערפריינד"
ביבליאָטעק „א"—פאַר עלטערע קינדער און יוגנט
ביבליאָטעק „ב" — פאַר יינגערע קינדער
זשורנאַל „קינדערפריינד" — פאַר עלטערע קינדער און יוגנט
זשורנאַל „קליינוואַרג" — פאַר יינגסטע קינדער
מוזיקאַלישע ביבליאָטעק — לידער מיט נאָטן פאַר קלאַסן־געזאַנג, כאָר, סאָלאָ, אינסצעניזאַציעס
ספּעציעלע פּראַכט־אויסגאַבעס:
„ראָבינזאָן קרוזאָ", „פּינאָקיאָ" —
זענען א גלענצנדער לייען־ און לערן־מאַטעריאַל
פאַר שולן, קורסן, קאָלאָניעס —
און די בעסטע מתנה אויף די זומער־פעריען
פון טאַטע־מאַמע פאַר זייערע קינדער!
פאָדערט אומזיסט אונדזער לעצטן נומער פון זשורנאַל
צוזאַמען מיטן נייעסטן קאַטאַלאָג פון אַלע אונדזערע אויסגאַבעס.
„Kinder-Fraind", Warszawa I, Nowolipki 30/31
Kartoteka 662

Kino ADRIA
Dziś i dni następnych
Genjalny film największego reżysery świata Cecile B. de Mille.a p. t.
»W CIENIU KRZYZA«
w rol. gl. Fredric March, Claudette Colbert, Elissa Landi, Charles Langthon
Nad program: TYGODNIK P.A.T.
Film dozwolony od lat 18-tu
Wkrótce Errol Flynn Oliwia i de Havilland
w filmie „Nieustraszony"

Kino ADRIA
שבת 1[30] און 3[30]
זונטאָג 12 און 2
פריהמאָרגען־פילמען
»Mściciele«
w rol. gl. Loretta Young, George Sanders, Richard Greene Reginald Denny.
Nad program: Tygodnik P. A. T.
film dozwolony od lat 16

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr
w tekscie mm 1 szp. 60 gr
na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.
1-szal ostatnia strona liczą 10 szpalt
אַבאָנעמענט פּרייז: פאַר 3 חודש אין פּוילען זלאָטעס
אין פראַנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק
אין אַנדערע לענדער 30 סענט.